

Εβραίοι στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους

Βιβλιογραφία

ΜΑΡΙΑ ΚΑΒΑΛΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«ΕΒΡΑΙΟΙ στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους», τιτλοφορείται η βιβλιογραφική εργασία που ακολουθεί και επιχειρεί να συγκεντρώσει ορισμένους από τους τίτλους και τα άρθρα που αφορούν στις εβραϊκές κοινότητες στον ελλαδικό χώρο και την εξέλιξή τους στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους από το 1830 και μέχρι σήμερα.

Εβραίοι στον ελλαδικό χώρο ήταν εγκατεστημένοι ήδη από τον 2ο αι. π.Χ. και η παρουσία τους συνεχίστηκε και στη διάρκεια της ρωμαϊκής και της βυζαντινής περιόδου (Εβραίοι Ρομανιώτες). Ωστόσο, το 1492 σημειώθηκε η μεγάλη έξοδος των Εβραίων από την Ιβηρική Χερσόνησο. Διωγμένοι οι Σεφαραδίτες και οι Μαράνους κινήθηκαν ανατολικά και μεγάλο μέρος τους εγκαταστάθηκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία¹.

Συχνά ήρθαν σε σύγκρουση με τις ντόπιες κοινότητες των Ρομανιωτών ή με τους Εσκεναζίμ (Εβραίοι της βόρειας, κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης που είχαν εγκατασταθεί το 16ο αι.). Σταδιακά οι διαφορές αμβλύθηκαν και τα πολιτιστικά στοιχεία των Σεφαραδιτών ήταν εκείνα που υπερίσχυαν στις περιοχές όπου εγκαταστάθηκαν.

Η Θεσσαλονίκη υπήρξε ένας από τους κύριους χώρους υποδοχής τους. Στο σπουδαίο αυτό οικονομικό κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η κοινότητα των Ισπανοεβραίων γνώρισε ιδιαίτερη ακμή και συνδέθηκε με την ιστορία της πόλης, τόσο στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όσο και αργότερα, όταν η Θεσσαλονίκη εντάχθηκε στο ελληνικό κράτος, μαζί με ολόκληρη τη Μακεδονία. Το *millet* των Εβραίων, το μεγαλύτερο πληθυσμιακά, σε σύγκριση με αυτά των Ελλήνων, των Αρμενίων και των μουσουλμάνων, και ισχυρό οικονομικά, είχε ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της ιστορίας της πόλης τα κρίσιμα εκείνα χρόνια των ανακατατάξεων στα Βαλκάνια.

Μετά την ένταξη της Θεσσαλονίκης στο ελληνικό κράτος, ο εβραϊκός πληθυσμός άρχισε να μειώνεται αλλά και να χάνει την οικονομική του ισχύ για δύο κύριους λόγους: νέοι πληθυσμοί εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία, ενώ η Θεσσαλονίκη υποβαθμίστηκε από ένα ισχυρό οικονομικό κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε επαχθία του ελληνικού κράτους². Σταδιακά, λοιπόν, από 90.000 το 1912, ο εβραϊκός πληθυσμός μειώθηκε στις 56.000 τις παραμονές του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Ο παράλογος ναζισμός, με τον φανατικό αντισημιτισμό του, θα σημάνει, ουσιαστικά, το τέλος των εβραϊκών κοινοτήτων στον ελλαδικό χώρο γενικά και στη Θεσσαλονίκη ιδιαίτερα.

Επειδή θεωρούμε ιδιαίτερη τη σημασία της εβραϊκής κοινότητας Θεσσαλονίκης, παραθέτουμε μέρος της πραγματικά ανεξάντλητης σχετικής βιβλιογραφίας, ως ξεχωριστή θεματική ενότητα,

με τίτλο «Εβραίοι της Θεσσαλονίκης» και κατά αλφαβητική σειρά. Η πολιτική, η οικονομική και η πολιτιστική ιστορία των σεφαραδιτών της Θεσσαλονίκης διαγράφονται μέσα από τους αναρίθμητους τίτλους.

Η βιβλιογραφία περιλαμβάνει ακόμα θεματικές ενότητες, στις οποίες παρουσιάζονται γενικές εργασίες για τους Εβραίους στην Ελλάδα από τις παραμονές ίδρυσης του ελληνικού κράτους μέχρι και σήμερα. Ακολουθούν τίτλοι και εργασίες που αναφέρονται πιο ειδικά στις εβραϊκές κοινότητες στις διάφορες περιοχές του ελληνικού κράτους, λίγο πριν από την προσάρτησή τους σε αυτό (ως περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) και, στη συνέχεια, στο πλαίσιο του. Είναι σημαντικό να φανεί η μετάβαση από τη μια κατάσταση στην άλλη και πώς αυτή επηρέασε τις κατά τόπους εβραϊκές κοινότητες.

Τέλος παρατίθεται μια αρκετά πλήρης σειρά βιβλιογραφικών έργων παλαιότερων και σύγχρονων.

Κάθε θεματική ενότητα διακρίνεται σε ονομαστική και ανώνυμη ξενόγλωσση βιβλιογραφία και αντίστοιχη ελληνόγλωσση (όταν υπάρχουν τίτλοι για την καθεμιά). Στις ονομαστικές βιβλιογραφίες ακολουθείται αλφαβητική σειρά, ενώ σε αυτές των ανωνύμων, χρονολογική.

Η βιβλιογραφία αυτή βασίστηκε ουσιαστικά στο έργο του Robert Attal³, απ' όπου έγινε η κύρια επιλογή των τίτλων και η θεματική τους ταξινόμηση, και συμπληρώθηκε από τη νεότερη δουλειά του Αλέξανδρου Κιτρούφ⁴ και την ιδιαίτερα χρήσιμη αλλά ανέκδοτη βιβλιογραφία της Ρένας Μόλχο⁵. Ορισμένοι τίτλοι συγκεντρώθηκαν και από τη βιβλιογραφία του Κωνσταντίνου Χατζόπουλου για τη Θεσσαλονίκη⁶.

Η βιβλιογραφία είναι ενδεικτική, προσπαθεί να συγκεντρώσει τους κυριότερους τίτλους για το θέμα και, βέβαια, δεν είναι εξαντλητική. Πρώτος στόχος της, να αποτελέσει ένα χρήσιμο και απλό βοήθημα για τον ειδικό αλλά και μια πρώτη βιβλιογραφία για εκείνον που πρωτοασχολείται με το θέμα των Εβραίων στον ελλαδικό χώρο. Μπορεί διαρκώς να συμπληρώνεται, να αναταξινομείται ή και να ολοκληρωθεί με παρουσιάσεις και κριτικές ορισμένων τίτλων. Όλα αυτά, ως υπόσχεση και κίνητρο για μια συνεχή προσπάθεια.

Χρονολογίες προσάρτησης στο ελληνικό κράτος πόλεων με εβραϊκές κοινότητες⁷

1830	ΑΘΗΝΑ, ΧΑΛΚΙΔΑ.
1862	ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ, ΚΕΡΚΥΡΑ, ΖΑΚΥΝΘΟΣ.
1880	ΑΡΤΑ, ΛΑΡΙΣΑ, ΒΟΛΟΣ.
1912	ΚΑΣΤΟΡΙΑ, ΚΡΗΤΗ, ΔΡΑΜΑ, ΧΙΟΣ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ, ΚΑΒΑΛΑ, ΣΕΡΡΕΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΒΕΡΟΙΑ.
1923	ΔΙΑΥΜΟΤΕΙΧΟ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Beatrice Leroy, *L' aventure sefarade. De la peninsula iberique à la diaspora*, Παρίσι 1991, σ. 153-185.
2. Alexandros Kitroeff, «The Jews of Modern Greece: A bibliography», *Modern Greek Society* 14 (1986), σ. 6.
3. Robert Attal, *Les Juifs de Grèce. De l' expulsion d' Espagne à nos jours. Bibliographie*, Ιερουσαλήμ 1984.
4. Α. Kitroeff, ό.π.
5. Ρένα Μόλχο, Γενική και ειδική βιβλιογραφία για τους Εβραίους στον ελληνικό χώρο, Θεσσαλονίκη 1993 (ανέκδοτη).
6. Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, *Βιβλιογραφία της Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη* 1982, σ. 32-40.
7. Kitroeff, ΑΙ.: «The Jews of Modern Greece: A bibliography», *Modern Greek Society* 14 (1986), σ. 3-52.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Ονομαστική

- Ancori, Zvi, «Greek Orthodox – Jewish relation in historic perspective: the Jewish view», *Journal of Ecumenical Studies* 13 (1976), σ. 533-573, αναδημοσιεύεται στο *The Greek Orthodox Theological Review* 22 (1977), σ. 15-57.
- Arditty, Adolphe, «Greece», *Judaisme Sephardi* 6/53 (1973), σ. 63.
— «Dans la communauté juive de Grèce», *Judaisme Sephardie* 58 (1938), σ. 12-13.
- American Jewish Committee, *The Jewish communities of Nazi-occupied Europe*, Νέα Υόρκη 1944, [για την Ελλάδα, σ. 13].
- Anvi, Haim, «Spanish Nationals in Greece and their fate during the Holocaust», *Yad Vashem Studies* 8 (1970), σ. 31-68.
- Bachmann, Franz, «Der Einfluss des Judentums in Griechenland», *Volk im Osten* 5-6 (1943), σ. 56-62.
- Baeck, Leo, «Grecia e Israel», *Ha-Ti Kwa* 19/2 [140] (1967), σ. 6-7, 12.
- Barzilai, Elias, *Report on the Tragedy of the Jews in Greece*, Greek American Council, Νέα Υόρκη 1945.
- Beller, Jacob, «On Greek Shores», *Jewish Life* 34/2 (1966), σ. 43-50.
- Ben, Joseph, «Jewish leadership in Greece during the Holocaust», στο *Patterns of Jewish Leadership in Nazi Europe, 1933-1945*, Ιερουσαλήμ 1979, σ. 335-352.
- Ben Marguolith, «Une colonie de Juifs de Grèce en Palestine», *Pro-Israel*, Θεσσαλονίκη, 2/51 (1919), σ. 7.
- Bensoussan, Albert, «L' image du sepharade dans l' oeuvre d' Albert Cohen», *Les Temps Modernes* 34/394b (1979), σ. 396-409.
- Blumenkranz, Bernard, *Documents modernes sur les Juifs, XVIe-XXe siècles, tome 1, dépôts parisiens*, Παρίσι 1979 [για την Ελλάδα: σ. 18-20].
- Bowman, Steven, «Remnants and memories in Greece», *Forum* 2/25 (1976), σ. 63-71.
— «Jews in Wartime Greece», *Jewish Social Studies* 48 (1986), σ. 45-62.
- Bueno, Henry J., «Lettre de Grèce; les cérémonies de la restauration et les Israélites», *Israël* 16/20, (1935), σ. 4· 38 (1935), σ. 2· 46 (1935), σ. 4· 49 (1935), σ. 5.
— «Les élections législatives et les Juifs de Grèce», *Israël* 17/2 (1936), σ. 1, 4· 6 (1936), σ. 4· 8 (1936), σ. 4· 11 (1936), σ. 4.
— «L' anniversaire de l' Independance grecque et les juifs», *Israel* 20/31 (1936), σ. 2.
- Carpi, Daniel, «Notes on the history of the Jews in Greece during the Holocaust period; the attitude of the Italians (1941-1943)», *Festschrift in Honor of Dr George S. Wise*, Τελ Αβίβ 1981, σ. 25-62.
— «Nuovi documenti per la storia dell' olocausto in Grecia: l' atteggiamento degli Italiani (1941-1943)», *Michael* 7 (1981), σ. 119-200.
- Chouraqui, Andre, *Cent ans d' histoire: l' Alliance Israelite Universelle et la renaissance juive contemporaine (1860-1960)*, Παρίσι 1965 [για την Ελλάδα: βλ. *Ειρετήριο*].
- Cohen, Abraham, *An Anglo-Jewish scrapbook (1600-1840): the Jew through English eyes*, Λονδίνο 1943 [για Ελλάδα και Βαλκάνια: σ. 134-140].
- Czech, Danuto, «Deportation und Vernichtung der griechischen Juden in KL Auswitz», *Hefte von Auswitz* 2 (1970), σ. 5-37.
- Dimitriou, E. Dimitrios, *Das Minderheitenrecht in Griechenland*, Αμβούργο 1935.
- Elazar, Daniel J., «The sunset of Balkan Jewry», *Forum* 2/27 (1977), σ. 135-141.
- Eskenazi, Lydia, «Greek Jews survive», *Canadian Jewish Chronicle Review* 12 (1973), σ. 12, 128-129, 132-139.
- Fischer, Alfred Joachim, «The rise and fall of Greek Jewry», *Jewish Affairs* 8/8 (1953), σ. 23-29.
- Florentin, David, «Les possibilités d' installation des Juifs de Grèce en Palestine», *Etudes Sionistes* 1 (1933), σ. 17-21.
— «La première colonie des Juifs de Grèce», *Israël* 18/45 (1937), σ. 1, 4.
- Gaon, Salomon, «The Sephardim of the Mediterranean littoral to-day», *Judaisme Sephardi* 14 (1957) [για την Ελλάδα: σ. 657].
- Gerson, Daniel D., «Les Juifs de Grèce; le peuple de Dieu au pays de Dieu», *La Terre retrouvée* 36/6 [623] (1966), σ. 6-7.
- Gilbert, Martin, *The Holocaust. A History of the Jews of Europe During the Second World War*, Νέα Υόρκη 1986.
- Goldbloom, Maurice J., «Greece», *American Jewish Year Book* 57 (1956), σ. 359-365.
- Grèce, *Union dellas Comunidades Djudas de Grecia, Progetto de statutos*, χ.τ.χ.χ., 7 σ.
— *Département hellénique de l' information: le drame des Juifs Hellènes*, Κάιρο [1944], 20 σ.
- Hauser, Ph., *Les Grecs et les Sémites dans l' histoire de l' humanité*, Παρίσι 1912.
- Hassan, Iacob M., «In Memoriam: Joseph Nehama (1881-1971)», *Sefarad* 31 (1971), σ. 470-474.
- Hilberg, Raul, *The destruction of the European Jews*, Σικάγο 1962 [για την Ελλάδα: σ. 442-453 και passim].
— *Document of destruction: Germany and Jewry 1933-1945*, Σικάγο 1971 [για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης: σ. 160-165, για τη Ρόδο, σ. 165-171].
- Hoppe, Hans-Joachim, «Germany, Bulgaria, Greece: Their relations and Bulgarian Policy in Occupied Greece», *Journal of the Hellenic Diaspora* X1/3 (1984), σ. 41-54.
- Institute of Jewish Affairs, *The Jewish communities of the world: demography political and organizational status, religious institutions, educations, press*, Λονδίνο 1959 [για την Κύπρο: σ. 43, για την Ελλάδα: σ. 64], τ. 2: 1963 [για την Κύπρο: σ. 40, για την Ελλάδα: σ. 62-63], τ. 3: 1971 [για την Κύπρο: σ. 62, για την Ελλάδα: σ. 95-96].
- Israel, Gerard, «L' Alliance Israelite Universelle 1860-1960», *Cahiers de l' Alliance Israelite Universelle* 127 (1960) [για την Ελλάδα: σ. 54].
- Itzhaki, S., «Un salut agréable de Grèce», *Israël* 18/5 (1937), σ. 4.
- Joint Foreign Committee for the Jewish Board of Deputies and the Anglo-jewish Association, *Minorities in Greece*, Λονδίνο 1924.
- Kabeli, Isaac, «The resistance of the Greek Jews», *Yivo Annual of Jewish Social Science* 8 (1953), σ. 281-288.
— «Les Juifs dans la résistance grecque», *Dispersion et Unité* 4 (1963-64), σ. 85-90, αναδημοσιεύτηκε στο *Amif* 16 (1967), σ. 1978-1989.
- Kamm, Henry, «An article by Koch fuels a political fire in Greece», *The New*

- York Times, 6 Οκτωβρίου 1986.
- Kitroeff, Alexander, «Documents: The Jews in Greece, 1944 – Eyewitness Accounts», *Journal of the Hellenic Diaspora* XII/3 (1985), σ. 5-32.
- Koch, Edward I., «A Modern Greek Tragedy», *New York Post*, 17 Σεπτεμβρίου 1986.
- Koch, Hans, «New Regime in Greece», *The Memorah Journal* 16 (1929), σ. 442-445.
- Kleinerer, Edward D., «Sharing the tragedy of Greece». *Congress Weekly* 8/17 (1941), σ. 7-8.
- Kreindler, Rabbi Joshua, «Greece and the Jews», *Journal of Modern Hellenism* 2 (1985), σ. 113-117.
- L.L., «Esquisse d' une histoire des Juifs en Grèce». *Univers Israelite* 53/44 (1898), σ. 563-566.
- Lagoudakis, Charilaos, «Jews of Greece», *Congress Weekly* 10/22 (1943), σ. 9-11.
- Lehrman, Hal, «Greece unused cakes of soap» *Comentary* 2 (1946), σ. 48-52.
- Levin, Nora, *The Holocaust; the destruction of European Jewry 1933-1945*, Νέα Υόρκη 1968 [για την Ελλάδα: σ. 518-526].
- Levy, Sam, «Appel aux Sefaradim de Grèce», *Annuaire de l' Orient, le Guide Sam* 1929, σ. 35-37 [Grèce].
- «Mes mémoires (œuvres postumes)», *Tesoro de los Judios Sefardies* 4 (1961), σ. v-xxvi· 5 (1962), σ. xliv-lxv· 6 (1963) σ. lii-lxxi· 7 (1964), σ. lxxix-lxxxv· 8 (1965), σ. xlv-lxii· 9 (1966), σ. lxii-lxxiv.
- Liberless, Adina Weiss, «The Jewish Community in Greece», στο J. Elazar (επιμ.) *Balkan Jewries Today: Bulgaria, Greece, Turkey and Yugoslavia*, Ιερουσαλήμ-Φιλαδέλφεια, Center for Jewish Community Studies, 1974.
- Lord, J.O. – J.B. Goldberg, «Greece», *Jewish Intelligence* 15 (1849), σ. 76-84, 105-109.
- Maccas, Leon, *La Grèce et les Israélites*, Αθήνα 1913, 55 σ. (ανάτυπο από το *Messenger d' Athènes*).
- Magnes, Lycien, «Le Sionisme et la diplomatie Hellenique», *Pro Israël* 1/16 (1918), σ. 3.
- «Le Congress Juif de Grèce», *Pro-Israël* 2/42 (1919), σ. 1-8.
- Matsas, Michael N., «How the West Helped the Destruction of the Greek Jewry», *The Jewish Week*, Απρίλης 13-19, 1978, σ. 48, 70. [Διόρθωση στις 20-26 Απριλίου, και αναπάντηση του Sidney Koretz στις 11-17 Μαΐου].
- Mavrogordatos, George Th., *Stilbon Republic, Social Coalitions and Party Strategies in Greece, 1922-1936*, University of California press, Μπέρι-κλεϊ 1983.
- Mazur, Belle O., *Studies in the Jewries of Greece, Athens*, 1935.
- Matalon, Marcel, «Ce que nous avons fait pour lutter contre les Nazis», *Journal des Hellènes*, Παρίσι, 27 Σεπτεμβρίου 1947.
- Melamed, Laura, «La Grèce au combat et sous l' occupation», *Les Cahiers de l' Alliance Israélite Universelle* 97 (1956), σ. 12-18· 96 (1956), σ. 13-19· 97 (1956), σ. 15-20.
- «The Greek Jews under the Nazis», *The Alliance Review* 12/31 (1957), σ. 24-26.
- «Los Judios Griegos bajo los Nazis», *Revista de la Alliance* 32 (1957), σ. 20-22.
- Menasche, Albert, *Birkenau Auschwitz II. Memoirs of an eye-witness; how 72.000 Greek Jews perished*, Νέα Υόρκη, 1947, 135 σ.
- Misrahi, I., «Lettre de Grèce», *Israël* 17/10 (1936), σ. 4, 12 (1936), σ. 4.
- Modiano, Leon, *Le Judaïsme et l' Alliance Israélite*, Θεσσαλονίκη, 1901.
- Modiano, Sam, «Greece», *American Jewish Year Book* 54 (1953), σ. 294-300.
- «Greek Jewry's sunset?» *Jewish Chronicle*, 26 Νοεμβρίου 1971, σ. 79-82.
- «El Judaismo griego al borde del ocaso», *La Luz*, 42/1048 (1972), σ. 10.
- Moissis, Acher, «La situation de communautés juives en Grèce», στο *Les Juifs en Europe (1939-1945)*, Παρίσι 1945, σ. 47-54.
- «Jews in the Army of Greece», στο J. Slotzky και M. Kaplan (επιμ.) *Jewish Soldiers in the Armies of Europe*, Τελ Αβίβ 1967, σ. 182-85.
- Molho, Michael, *In Memoriam, hommage aux victimes juives des Nazis en Grèce*, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1948, 148, σ., τ. 3, Μπουένος Άϊρες 1959, 94 σ. [για τόμο 2, βλ. J. Nehama].
- «Le judaïsme grec en général et la communauté juive de Salonique en particulier entre les deux guerres mondiales», *Homenaje a Millas-Vallicrosa* 2 (1956), σ. 73-107.
- Nehama, Josef, «Situation actuelle du judaïsme en Grèce», *Bulletin interieur de l' Alliance Israélite Universelle* 8 (1946), σ. 5-9 αναδημοσιεύτηκε στο *Les Cahiers Sefardies* 1-2 (1946), σ. 12-15.
- *In Memoriam, hommage aux victimes juives des Nazis en Grèce*, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1949, 211 σ. [για τ. 1 και τ. 3 βλ. Molho Michael].
- «Rev. Michael Molho (1890-1964)», *Les Cahiers de l' Alliance Israélite Universelle supplement en langue française du Macbeth* 21 (1965), σ. 558-561.
- N[ehama], J[osef], «La situation juif de Grèce», *Les Cahiers de l' Alliance Israélite Universelle* 26 (1948), σ. 9· 27 (1948), σ. 13, 28-29 (1948-1949), σ. 15.
- Novitch, Miriam, *Le passage des barbares; contribution a l' histoire de la deportation et la resistance des Juifs grecs*, Νίκαια 1975, 141 σ.
- «L' enfant Juif grec pendant la deuxième guerre mondiale», *Amif* 296 (1981), σ. 478-491.
- Pariente, S., «Gli Israeliti di Grecia [Αθήνα, Χαλκίδα], *Il Corriere Israelitico* 26 (1887), σ. 74-76.
- Paris. Centre de documentation juive contemporaine. Memorial du Martyr juif inconnu. Musée, *Exposition, les Juifs dans la lutte contre l' Hitlerisme*, Παρίσι 1966 [για την Ελλάδα: σ. 50-54].
- Patai, Raphael, *Tents of Jacob; the Diaspora yesterday and today*, Englewood Cliffs, Ν. Τζέρσεϊ 1971 [για τους Έλληνες Εβραίους: σ. 410-413].
- *The vanished world of Jewry*, Λονδίνο 1981 [για την Ελλάδα: σ. 86-97].
- Petropoulos, Elias, *A Macabre song. Testimony of the Goy [Christian] Elias Petropoulos concerning anti-Jewish Sentiments in Greece*, Με υστερόγραφο του Pierre Vidal-Naquet, Παρίσι 1985.
- Pohl, Johann, «Die ehemalige griechische Regierung in Ihren Freundschaft sbeteuerungen genenuber der Juden», *Die Judenfrage* 6 (1942), σ. 177-78.
- «Die Zahl der Juden in Griechenland», *Weltkampf* 1942, σ. 221-22.
- Politi, Maurice, *Les Faubourgs d' Athènes*, Παρίσι 1954, 359 σ.
- R.F., «Vie Juive en Grèce», *Bulletin de nos Communautés* 14/20 (1958), σ. 9.
- Rabinowitz, L.I., «The Greek Islands and their Jewish associations» *Jewish Affairs* 18/9 (1963), σ. 14-18, 31.
- Recanati, Abraham S., «Greek Jewry after the Nazi disaster», *The Sephardi* 9/3 (1954), σ. 3-4.
- Reitlinger, Gerald, *The Final solution; the attempts to exterminate the Jews of Europe 1939-1945*, Λονδίνο 1953 [για την Ελλάδα: σ. 370-379].
- Roth, Cecil, «Greece 1946, impressions on a tour»
- *History Round the Clock; The World of the Sephardim* Τελ Αβίβ 1954.
- Sabille, Jacques, «Attitude des Italiens à l' égards des Juifs en Grèce occupée», *Le Monde Juif* 49 (1951), σ. 7-10.
- «Attitude of the Italians to the Jews in Occupied Greece», L. Poliakov – J. Sabille (επιμ.) *Jews under the Italian Occupation*, Παρίσι 1955, σ. 151-160.
- «L' atteggiamento Italiano verso gli ebrei nella Grecia occupata» L. Poliakov – J. Sabille (επιμ.) *Gli ebrei sotto l' occupazione Italiana*, Μιλάνο 1956, σ. 175-168.
- Schreutman, B., «Communautés juives en Grèce», *Dispersion et Unité* 1a (1970), σ. 217-227.
- Semah, Victor, Greece», *American Jewish Year Book* 61 (1960), σ. 217-222· 66 (1965), σ. 399-405.
- Sephiha, Haim Vidal, *L' agonie des Judeo-espagnols*, Παρίσι, 2 (1979) 133 σ.
- Sevillas, Errikos, Athens-Auschwitz, Αθήνα 1983, αγγλ. μετάφρ. και εισαγωγή, Ν. Σταυρουλάκης.

Shapiro, Leon – Joshua Starr, «Recent population data regarding the Jews in Europe», *Jewish Social Studies* 8 (1946) [για την Ελλάδα: σ. 86].

Sorgen, Carol, «Greek Jewry in peril, local man asserts», *Jewish Times*, Βαλτιμόρη, 15 Οκτωβρίου 1982, σ. 24, 26.

Stavrianos, L.S., «The Jews of Greece», *Journal of Central European Affairs*, 8 (1948-49), σ. 256-259.

— *The Balkans since 1945*, Νέα Υόρκη 1958.

Tenenbaum, Joseph, *Race and Reich; the story of an epoch*, Νέα Υόρκη 1956 [για την Ελλάδα: σ. 307-310].

U.B., «Die Juden in Griechenland», *Allgemeine Zeitung des Judenthums* 54/1 (1980), σ. 3-4.

Voger, George, *Diplomat unter Hitler und Adenauer*, Ντύσελτορφ 1969.

Widoger, Geoffrey, «Greek Jews lead prosperous lives... Without Content: The Community seems destined for eventual oblivion», *The Jerusalem Post* 44/14154 (1974), σ. 7.

Wood, Natalie, «Greek Jewry is a modern tragedy», *Jewish Telegraph*, 20 Απριλίου 1979.

World Jewish Congress, *La situation économique des Juifs dans le monde*: 3 τ. 1, *La situation économique des minorités juives*, Παρίσι 1938 [για την Ελλάδα: σ. 97-109].

— *The Situation of the Jews in Greece*, Νέα Υόρκη 1944.

Εργασίες και άρθρα ανωνύμων

«Juden in Griechenland während des Mittelalters», *Allgemeine Zeitung des Judenthums* 42 (1878), σ. 668-669.

«Nuova statistica della Grecia Israelitica», *Mosé* 5 (1882), σ. 29.

«Greece», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association*, 1891, σ. 28-30.

«Grecia», *Vessillo Israelitico* 55 (1907), σ. 315-56 (1908), σ. 98-59 (1911), σ. 215-216, 407-61 (1913), σ. 718-62 (1914), σ. 288-64 (1916), σ. 56-65 (1917), σ. 150-151-66 (1918), σ. 1918, σ. 82, 67 (1919), σ. 41-68 (1920), σ. 374.

«Griechische Umtriebe», *Ost und West* 10 (1910), σ. 49-60.

«Le Congrès juif de Grèce», *Pro-Israël* 2/42 (1919), σ. 1-7.

«La Conférence des Sociétés Sionistes de Grèce à Sanoïque», *Pro-Israël* 2/48 (1919).

«Les Droits de minorité des Juifs de Grèce; texte complet du mémorandum présenté au Gouvernement par la Communauté Israélite de Salonique», *Pro-Israël* 3/70 (1920), σ. 2-3.

«L' accusation de meurtre rituel», *Paix et Droit* 1/4 (1921), σ. 10-11.

«L' antisémitisme en Grèce», *Pro-Israël* 2 (1922), σ. 3-4-3 (1922), σ. 3.

«Le repos dominical obligatoire», *Pro-Israël*, 11 Ιουλίου 1924, σ. 4-8.

«L' antisémitisme en Grèce», *Chalom* 3/11 (1924), σ. 57-58-4/14 (1925), σ. 130-131.

«Les obligations militaires des Juifs [en Grèce]», *Paix et Droit* 7/4 (1927), σ. 11.

«Grèce; le Ministre des Affaires Etrangères et les Israélites», *Paix et Droit* 8/1 (1928), σ. 10-11.

«M. Venizelos et les juifs Helléniques», *Israël* 9/31 (1928), σ. 2.

«Les élections communales Israélites», *La Volonté* 28 Μαΐου 1934, σ. 1.

«M. Venizelos et les juifs [en Grèce]», *Paix et Droit* 14/8 (1934), σ. 11-12.

«Grèce; les événements de Mars et les juifs», *Paix et Droit* 15/3 (1935), σ. 12.

«The situation of the Jews in Greece», *The Congress Bulletin* 4/26 (1938), σ. 3.

Hitler's Ten-Year War on the Jews, Institute of Jewish Affairs, Νέα Υόρκη 1943 [για την Ελλάδα: σ. 123-126].

«Greece», *American Jewish Year Book*, 45 (1943-44), σ. 316-49 (1947-48), σ. 434-436-50 (1948-1949), σ. 370-373-51 (1950), σ. 312-313.

«Jews in Greece under Nazi occupation», *The Ghetto Speaks*, 22 (1944), σ. 3-6-25 (1944), σ. 3-4.

Departement hellénique de l' information; le drame des Juifs Hellènes, Κάιρο [1944].

The Massacre of a People, Jewish Frontier Association, Νέα Υόρκη [1944] [για την Ελλάδα: σ. 93].

The Jews and the Greek Resistance: A Report of the Central Committee of EAM on the Jews of Greece and the Liberation Struggle, Νέα Υόρκη [1945].

«Tableau comparatif de la population israélite de la Grèce avant 1940 et après l' invasion des Barbares», *Les Cahiers Sefardis* 1-2 (1946), σ. 6.

«Greek Jewry's Treatment; disillusionment in Greece. Jewish property still withheld», *Jewish Chronicle* 4074 (1947), σ. 12-13.

«The situation of Greek Jewry», *The Alliance Review* 3/16-17 (1949), σ. 10.

Le persécution des Juifs dans les pays de l' Est, présentée à Nuremberg, Παρίσι 1949 [για την Ελλάδα: σ. 244-247].

«A story with a happy beginning [about Greek Jewish displayed persons]», *The Sephardi* 7/1 (1951), σ. 7.

European Jewry, ten years after the war, Νέα Υόρκη (1956) [για την Ελλάδα: σ. 162-179].

«Une mission en Orient du Grand Rabbin Israel Levi (1908-1909)», *Les Cahiers de l' Alliance Israélite Universelle* 106 (1957) [για τη Θεσσαλονίκη: σ. 23-24].

«Un criminel nazi: Max Merten», *Les Cahiers de l' Alliance Israélite Universelle*, 118, (1958), σ. 6-8.

«Pièces relatives à l' activité d' Eichman et de son réseau dans différents pays subjugués par le 3e Reich», *Le Monde Juif*, Ιούνιος 1960, [για την Ελλάδα: σ. 60-62].

Index to the minutes of the First Zionist Congress, (Βασιλεία, 29-31, Αΐγυπτos 1897), Τελ Αβίβ 1966 [για την Ελλάδα: σ. 16].

Index to the minutes of the Second Zionist Congress, (Βασιλεία, 28-31 Αΐγυπτos 1898), Τελ Αβίβ 1967 [για τη Θεσσαλονίκη: σ. 45, για το Ζίπερν: σ. 56].

Index of the minutes of the Third Zionist Congress, (Βασιλεία, 15-18 Αΐγυπτos 1899), Τελ Αβίβ 1967 [για την Ελλάδα: σ. 18].

Index of the minutes of the Fifth Zionist Congress, (Βασιλεία, 25-30 Δεκέμβριος 1901), Τελ Αβίβ 1977 [για την Ελλάδα: σ. 16].

Index of the minutes of the Sixth Zionist Congress, (Βασιλεία 23-28 Αΐγυπτos 1903), Τελ Αβίβ 1979 [για την Ελλάδα: σ. 19; για τη Σπάρτη: σ. 55; για το Ζίπερν: σ. 66].

«How Greek provinces became "dudenrein"», *Jewish Chronicle* 5238 (1969), σ. 18.

«Greek Jewry's Status normalised», *Jewish Chronicle* 5244 (1969), σ. 14.

«Nota sobre concesion de nacionalidad española a los judios sefarditas», *Actas des Primer Simposio de Estudios Sefardies (Madrid 1-6 de Junio de 1964)*, 1970, [για την Ελλάδα: σ. 599-610].

«La tragedia de los judios españoles; la historia de los judios sefarditas en la segunda guerra mundial», *La Actualidad Española* 1013 (1971), σ. 36-39, 41, 43, 45-46.

«Griechenland; Unterm Durchschnitt», *Der Spiegel* 25/32 (1971), σ. 67-68.

«The 5000 Jews in Greece», *Israel Horizons* 21/5 (1973), σ. 18, 29.

«Héritiers de deux millénaires de judaïsme sépharade: six mille Juifs grecs», *Israelitisches Wochenblatt* 74/30 (1974), σ. 34.

Ελληνόγλωσση

Ονομαστική

Αντωνάκος, Σαρ., «Η Αστυνομία πόλεων αφωγός στο δράμα των Εβραίων», *Χρονικά* 33 (1980), σ. 8-10.

Αστεριάδης, Άγις: «Οι Βούλγαροι συναγωνίζονται τους Γερμανούς σε αντιεβραϊκό μένος», *Χρονικά* 48 (1982), σ. 8-9.

Βακόπουλος, (στρατηγός), *Η εντύπωσής μου από τους Εβραίους στρατιώτες*, Αθήνα 1943.

Βαφόπουλος, Γ.Θ., «Η τραγωδία των Εβραίων», *Χρονικά* 38 (1981), σ. 3-6.

Βουλγαράκης, Δαμιανός, *Αληθινές ιστορίες κατοχής*, Λάρισα 1987.

Γιακοέλ, Γιομτιώβ, *Απομνημονεύματα*, Ίδρυμα Ετζ Αγαΐμ, επιμ. Φ. Αμπα-

τζοπούλου, Θεσσαλονίκη 1993.

Εθνικό Εβραϊκό Κεφάλαιο, *Ελλάς και Εβραίοι*, 1973.

Ενεπεκίδης, Κ. Πολυχρόνης, *Οι διωγμοί των Εβραίων εν Ελλάδι 1941-1944 επί τη βάσει των Μυστικών Αρχείων των Es-Es*, Αθήνα 1969, σ. 199.

Ζαλοκώστας, Γεώργιος, *Οι Εβραίοι και η Αντίσταση*, Αθήνα 1942.

Ζωή, Λεωνίδα, «Ισραηλίται εν Ελλάδι», *Ημερολ. Παρνασσός*, 1912, σ. 77-79.

Ιωαννίδης, Ιωάννης, *Οι Εβραίοι εις την αντίστασιν*, Ιωάννινα-Αθήνα 1948.

Κεντρικόν Ισραηλιτικόν Συμβούλιον (ΚΙΣ), *Ο Εβραϊσμός της Ελλάδος*, Αθήνα 1945.

— *Στατιστική*, Αθήνα 1945.

Κοϊνιο, Χάιντς Σαλβατώρ, *Έζησα το θάνατο*, Θεσσαλονίκη 1981.

Κωνσταντίνης, Μωυσής, *Η συμβολή των Εβραίων εις τον ατελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων*, Αθήνα 1971.

Λυδίας, Γεώργιος, *Ο Ιουδαίος, Μια αληθινή ιστορία*, Αθήνα, 1971, σ. 223.

Ματαράσσο, Ισαάκ, *Κι όμως όλοι τους δεν πέθαναν*, Αθήνα 1948.

Μάτσας, Μίχαελ Ν., «Η συμμετοχή των Ελλήνων εβραίων στην αντίσταση», *Χρονικά* 89 (1986), σ. 16-21.

Μενασέ, Αλμπέρτος, Birkeman (Auschwitz II). *Αναμνήσεις ενός αυτόπτη μάρτυρος. Πώς χάθηκαν 72.000 Έλληνες Εβραίοι*, Ισραηλιτική Κοινότης Θεσσαλονίκης, 1974.

Μόλχο, Μιχαήλ, *In Memoriam: Αφιέρωμα εις τη μνήμη των Ισραηλιτών θυμάτων του Ναζισμού εν Ελλάδι*, (μετ. Ζωγραφάκης Γεώργιος), Θεσσαλονίκη, 1974, σ. 503.

Μοσκόφ, Κ., «Η Ισραηλιτική Κοινότητα», *Χρονικά* 70 (1984), σ. 21-23.

Μπεν-Γιοσέφ [Ι. Καμπελή], *Οι Εβραίοι της Ελλάδος και η Ελευθερία*, Αθήνα 1944.

Μπιναρόγια, Αβραάμ, *Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου*, Αθήνα '1975, '1986.

— *Ελιτίδες και Πλάνες*, Στοχαστής, Αθήνα 1989.

Μωυσής, Ρ. Ασέρ, *Η φιλία των Ελλήνων και Ισραηλιτών δια μέσου των αιώνων*, Θεσσαλονίκη 1953.

— *Ελληνο-Ιουδαϊκά μελέται*, Αθήνα 1958.

— *Ιστορία της εν Ελλάδι Σιωνιστικής κινήσεως*, Τελ Αβίβ 1969.

— *Η ονοματολογία των Εβραίων της Ελλάδος*, Αθήνα 1973, σ. 24.

Νατζαρή, Μαροσέλ, *Χρονικό 1941-1945*, Ίδρυμα Ετζ Αχαΐμ, Θεσσαλονίκη 1991, επιμ. Φρ. Αμπετζοπούλου.

Ναχόν, Μάρκος, Μπίρκενάου, *Το στρατόπεδο του θανάτου*, Ίδρυμα Ετζ Αχαΐμ, Θεσσαλονίκη 1991, επιμ. Φρ. Αμπετζοπούλου.

[Νεχαμά, Ζοζέφ], «Η συμμετοχή των Εβραίων στους πολέμους της Ελλάδας (1821-1949)», *Χρονικά* 12 (1978), σ. 5-9, 17.

Παπαδόπουλος, Ιωσήφ, *Ελληνο-Ισραηλιτικόν πνεύμα*, Θεσσαλονίκη 1956.

Παπακυριάκος, Κώστας, *Οι Αντισημίται*, Αθήνα 1960.

Σακκίς, Μωυσής, «Σαραντά περίπου χρόνια από τότε», *Χρονικά* 86 (1986).

Σαραντίδης, Αντώνης, «Η καταλήστευση των Εβραϊκών περιουσιών από τους Γερμανούς», *Χρονικά*, 18 (1979), σ. 6-9.

Σιμπή, Μπαρούχ, «Τα 35 χρόνια του αφανισμού του ελληνικού εβραϊσμού», *Χρονικά* 7 (1978), σ. 7-8.

— *Ιστορικά Σημειώσεις. [για τους Εβραίους της Ελλάδας]*, Αγκαδά σελ Πέσσαχ, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 5-20.

Σποριάδης, Γ., «Ο μεγάλος διωγμός. Το ξεκλήρισμα των Ελλήνων Εβραίων», *Εθνος* 17, 1-2, Μαρτίου 1955.

Σφενδόνη, Νικ., «Η Σκηνοπηγία των Εβραίων», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον*, 1964, σ. 281-285, αναδημοσιεύεται στα *Χρονικά* 32 (1982), σ. 12-14.

Τοντόρωφ, Ν., *Η Βαλκανική πόλη 15ος-19ος αιώνας*, κ. Α'-Β', Αθήνα 1986, μετάφ. Ε. Αβδελά — Γ. Παπαγεωργίου, 749.

Εργασίες και άρθρα ανωνύμων

Εισαγωγή εις το οικογενειακόν δίκαιον των εν Ελλάδι Ισραηλιτών, Θεσσαλονίκη 1934.

Καταστατικόν του εν Αθήναις συλλόγου Κέρεν Αγιέσοδ, Αθήνα 1937 [Ελληνική ένωση υπέρ της ανοικοδομήσεως της Παλαιστίνης].

Ο ηρωισμός των Ελλήνων Εβραίων, Αθήνα 1943.

«Η υπό των Γερμανών καταστροφή των Εβραίων της Ελλάδος», *Ελλάς-Ισραήλ*, Β/13 (1960), σ. 12-13, 32.

Ημέρα μνήμης των Ισραηλιτών θυμάτων του Ναζισμού, Αθήνα 1963.

Ημέρα μνήμης 25 Απριλίου 1968, Θεσσαλονίκη 1968:

Ομιλίες για τον Ιουδαϊσμό, Αθήνα 1971.

Βιβλίο Μνήμης, Αθήνα 1979.

2. ΕΒΡΑΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΣΕ ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ξενόγλωσση

Ονομαστική

Angel, Marc D., *The Jews of Rhodes; the history of a Sephardic Community*, Νέα Υόρκη 1978, σ. 199.

Archer, Marian, «The forgotten people of Rhodes», *The Southern Jewish Weekly*, 12 Δεκεμβρίου 1980, σ. 9-10.

Arditty, Adolphe, «Athènes: une communauté qui s' éveille», *Judaisme Sephardi*, 6/49-50 (1937).

Arias, Joseph E., «Lettres d' Athènes», *Israël* 17/7 (1936), σ. 4.

Armistead, Samuel G. – Joseph H. Silverman, *Diez romances hispanicos en un manuscrito sefarid de la Isla de Rodas*, Πίζα 1962, σ. 91.

Bees, Nikos A., «Übersicht über die Geschichte des Judentums von Janina (Epirus)», *Byzantinische-neugriechische Jahrbücher*, 2 (1921), σ. 159-177.

Beldiceanu, Nicoara, «Un acte sur le statut de la communauté juive de Trikala», *Revue des Etudes Islamiques*, 40 (1972), σ. 129-138.

Borsten, Joan, «Agony in Athens», *The Jerusalem Post Magazine*, 16 Ιουλίου 1982, σ. 10-11.

Caime, M., «Lettre de Corfou: la synagogue d' Athènes», *L' Univers Israélite*, 56 (1901), σ. 84-85, 533-57 (1902), σ. 241-242.

Cazés, David, «L' école de l' Alliance de Volo», *Bulletin de l' Alliance Israelite Universelle*, 2ο τρίμηνο 1872, σ. 89-90.

Chait, Isaac, «An Island Jewry's fight for life. [Corfu]», *The Jewish Advocate* 125/18 (1959), σ. 3.

[Cohen, Abraham], «Appel de la communauté Israélite de Volo», *Judaisme Sephardi* 3/21 (1934), σ. 93.

Cohen, Rentao, *Educazione degli Ebrei in Rodi Italiana*, Φλωρεντία 1935, σ. 16 (απόσπασμα από το *Nuova Scuola Italiana*, 6 (1935)).

Corfu. Comunita, «Copia dell' Indirizzo fatto pervenier a Sir Moses Montefiore per parte della comunita di Corfu», *Mosé* (1883), 372-375.

Covo, Mercado J., «Notice sur la communauté Israélite de Serrès», *Univers Israélite* 52 (1987), σ. 281-282.

— [«Les Juifs de Janina»], *Univers Israélite*, 57 (1902), σ. 179-180.

Dalven, Rachel, «The yearly cycle of the Ioannina Jews», *Conservative Judaism* 28/2 (1974), σ. 47-53.

— «The names of Jannina Jews», *The Sephardic Schollar* 3 (1977-1978), σ. 9-23.

— «Jannina», *Sephardic Home News*, Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1978, σ. 3, αναδημοσιεύτηκε στο *Jewish Digest*, 24/5 (1979), σ. 27-30.

Franco, Hezkia M., «Les Séfardis Rhodiens», *Les Cahiers Séfardis* 3-4 (1947), σ. 67.

— *Les martyrs juifs de Rhodes et de Cos*, Elisabethille 1952, 173 σ.

Galan, Richard, «The Jews of Rhodes; A Centuries – Old Community in Retrospect», *Commentary* 26/5 (1958), σ. 425-428.

Galante, Abraham, «Lettres de Rhodes», *Archives Israélites* 61 (1900), σ. 253, 357-358.

— *Histoire des Juifs de Rhodes, Chio. Cos etc.*, Ιστανμπούλ 1935, 179 σ.

— *Appendice à l' Histoire des Juifs de Rhodes, Chio, Cos, etc. et fin tragique des communautés juives de Rhôdes et de Cos, oeuvre du brigandage Hitlérien*. 1948, σ. 77.

- Giese, Wilhelm, «Das Judenspanische von Rhodos», *Orbis* 5 (1956), σ. 407-410.
- Guisto, Leon, «Montefiore in Corfu», *L' Educatore israelita* 3 (1855), σ. 220-222.
- Harris, Alan C., «The Jew of Verroia», *Reconstructionist* 34/17 (1969), σ. 11-14.
- Hasenratz, Doris, «The Jewry of Corfu», *Judaisme Sephardi* 26 (1963), σ. 1131-1133.
- Hazan, I.M. «Una lettera di Corfu», *L' Educatore Israelita* 3 (1855), σ. 88-89.
- Hemsi, Alberto, «The vieillard du Chetto, [Rhodes], *Haménora* 2 (1924), σ. 231-232.
- I.B., «Moises haimis de Korfu», *El Tiempo* 17/826 (1966), σ. 2.
- Jona, Salvatore, «La dolorosa storia degli Ebrei di Rodi», *Israël* 49/19 (1964), σ. 4.
- Kaufmann, David, «Contribution a l' histoire des Juifs de Corfou», *Revue des Etudes Juives* 32 (1896), σ. 226-236· 33 (1896), σ. 64-76, 219-232· 34 (1897), σ. 263-275.
- Kollin, Gilbert, «Last Jew in Crete», *The National Jewish Monthly* 77/10 (1963), σ. 13.
- Kolodny, Emile U., *La population de îles de la Grèce; essai de géographie insulaire en Méditerranée orientale*, Aix-en-Provence, 1974.
- L., «La communauté juive de Rhodes», *Israël* 16/9 (1935), σ. 4.
- Levenson, Gabriel, «Sephardic odyssey: from Rhodes to cape Town», *Jewish Exponent*, 20 Νοεμβρίου 1980, σ. 25-30. αναδημοσιεύτηκε στο *Intermountain Jewish News*, 5 Δεκεμβρίου 1980, σ. 2.
- «Jews of Rhodes settle happily in South Africa», *The Sentinel*, 5 Μαρτίου 1981, σ. 11.
- «Jews of Rhodes found synagogue in South Africa», *Texas Jewish Post*, 27 Νοεμβρίου 1980, σ. 18-19.
- Levy, Rebecca, «Holiday of Research on the Island of Rhodes (time period 1917-1939)», στο *Sol Beton Sephardim and a History of Congregation or Ve Shalom*, Ατλάντα 1981, σ. 90-92.
- Levy, Sam, «Les Juifs d' Athènes», *Judaisme Sephardi* 6/52 (1932), σ. 43.
- Malka, Victor, «Cent Juifs à Chalkis», *Israelitisches Wochenblatt* 67/20 (1967), σ. 50-51.
- «The hundred Jews of Chalcis», *The Alliance Review* 21/41 (1967), σ. 26-27.
- «Cien Judios en Chalkis», *Revista de la Alliance* 40 (1967), σ. 19.
- Mazor, Michel, «La "folie" Hitlérienne [Rhodes], *Le Monde Juif* 50 (1951), σ. 5-6.
- Menasche, Bension R., Abraram Galante, «Les Juifs de Rhodes, comment ils furent déportés», *Les Cahiers Séfardis*, 2/7-8-9 (1948), σ. 240-241.
- Milbauer, Joseph, «Les Juifs dans les îles de la Méditerranée [Chypre, Rhodes, Crète, Corfou, Zante]», *Judaisme Sephardi* 5/38 (1936), σ. 30· 39 (1936), σ. 52. αναδημοσιεύτηκε στο *Israël* 17/13 (1936), σ. 2.
- Molho, Michael, *Histoire des israélites de Castoria*, Θεσσαλονίκη 1938, σ. 135, (με τη συνεργασία του Abraham Mevorah).
- «La nouvelle communauté juive d' Athènes», *The Joshua Starr Memorial Volume*, Νέα Υόρκη 1953, σ. 231-239.
- [Montefiore, Moses], «Lettera de Sir Moses Montefiore ai rappresentanti la comunita israelita di Corfù», *Mosè*, 7 (1884), σ. 26.
- Novitch, Miriam, «End of Macedonia and Thrace Jewish Communities», *Tesorero de los Judios Sefardies* 4 (1964), σ. LIV-LVI.
- Pacifici, Riccardo, «Notizie sulla vita degli Ebrei a Rodi», *Rassegna Mensile di Israel* 8 (1933), σ. 60-77.
- Pariante, S., «Les Israélites de Rhodes», *Bulletin de l' Alliance Israélite Universelle* 13 (1888), σ. 101-110.
- «Notes on the Jewish community at Chio (Asia Minor) and on their proposed school», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 1892, σ. 51-53.
- «Les Israélites de Rhodes», *Univers Israelite* 52 (1897), σ. 725-728, 789-791, 819-822.
- Preschel, Pearl, «The Jews of Corfu», *Jewish Press*, 15. 22 Οκτωβρίου 1982· 5. 12 Νοεμβρίου 1982.
- Rabinowitz, L.I., «The Greek Islands and their Jewish associations», *Jewish Affairs* 18/9 (1963), σ. 14-18, 31.
- Reinach, Salomon, «Les Juifs d' Hypaëa», *Revue des Etudes Juives*, 10 (1885), [αναφορά στη Θεσσαλονίκη; σ. 77-78].
- Romano, Giovanni, «Sulla comunità israelitica di Corfu», *Mosè* 8 (1885), σ. 8-11, 42-45, 78-81, 110-114, 140-142, 174-177.
- Romanos, J.A., «Histoire de la communauté israélite de Corfou», *Revue des Etudes Juives* 23 (1891), σ. 63-74.
- Ryan De Heredia, Tomas L., «Rhodes revisited», *The American Sephardi* 7-8 (1975), σ. 84-91.
- S.G.L., «Lettera di Corfu», *Vessillo Israelitico*, 37 (1889), σ. 271-273, 303-304, 349-351, 391-394· 38 (1890), σ. 59-61, 133-134, 176-178, 268-269, 296-297, 342-344· 39 (1891), σ. 15-17, 49-51, 160-161, 188-189.
- Shiloah, Amnon, «Les chants de noce dans la tradition musicale des Juifs de Joanina», στο *Le Folklore Macédonien*, Σκόπια 1972, σ. 201-209.
- Strumza, Vitalis, *Alcuni cenni storici sugli Ebrei di Rodi*, Μπλοκόνια 1936, σ. 22.
- Tedeschi, Moise, «Inni Rivarchevoli in uso nelle sinagoghe di Corfu», *Mosè* 5 (1882), σ. 312-314.
- Valabrega, Guido, «La deportazione degli ebrei di Rodi in una testimonianza raccolta del Comando italiano del campo di Wietendorf dopo la liberazione», *Quaderni del Centro di Studi sulla Deportazione e l' Internamento* 1 (1964), σ. 92-95.
- Wagner, M.L., «Los dialectos judioespanoles de Karaferia, Kastoria y Brusa», *Homenaje ofeicido a Menéndez Pidal*, τ. 2, Μαδρίτη 1925, σ. 193-203.
- Weil, Georges J. – Samuel, Kerner-Richard, Ayoun, *Catalogue des manuscrits de la bibliothèque de l' Alliance Israélite Universelle*, tome 1, manuscrits judaica (non hébraïques) no. 103 à 522, Παρίσι 1979, [για την Κερκυρα: χειρ. 242, για τη Ρόδο: χειρ. 476].
- Wilhelm, Kurt, *Von judischer Gemeinde und Gemeinschaft*, Βερολίνο 1938 [για τους Εβραίους της Κρήτης του 13ου αι.: σ. 8-16].
- Wischnitzer, Mark, *A History of Jewish Crafts and Guilds*, Νέα Υόρκη (1965) [για τη Ρόδο: σ. 72, 135-137· για τη Θεσσαλονίκη: σ. 126-131].

Εργασίες και άρθρα ανωνύμων

- «Kandia», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 37 (1873), σ. 489-490· 39 (1875), σ. 431-432, 447-448, 462· 41 (1877), σ. 765.
- «The School at Corfu», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association*, 1874, σ. 47-49· 1881, σ. 66· 1885, σ. 50· 1886, σ. 39-40· 1887, σ. 25· 1891, σ. 39· 1892, σ. 33-34· 1894, σ. 27· 1895, σ. 21· 1897, σ. 19· 1900, σ. 18· 1902, σ. 20· 1903, σ. 26· 1904, σ. 22· 1905, σ. 22, 1906, σ. 22· 1906, σ. 22· 1907, σ. 16· 1908, σ. 18, 1911, σ. 18· 1914, σ. 22· 1917, σ. 16-17.
- «The Jews of Crete», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 1874, σ. 51· 1908, σ. 18.
- «Die Juden auf der Insel Rhodus», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 41 (1877), σ. 622-624.
- «Una festa di Sciabuot a Corfù», *Mosè* 1 (1878), σ. 133-136.
- «Canea», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 42 (1878), σ. 138· 50 (1886), σ. 394.
- «Poesia ebraica tolta al tiempo Candiottio di Zante», *Mosè* 2 (1879), σ. 301-304.
- «Un Tiscia-Beav a Corfù», *Mosè* 4 (1881), σ. 275-278.
- «Chios», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 45/21 (1881), σ. 344.
- «[Statistique des Israelites en Macédoine et dans l' île de Crete]», *Bulletin d' Alliance Israélite Universelle* 8 (1884), σ. 59-61.
- «Die Juden in Athen und Calcis», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 51/37 (1887), σ. 589-591.

«Fanatismo e barbarie nelle Isole Ionie [Corfu, Zante]», *Vessillo Israelitico* (1891), σ. 160-161.

«The Blood accusation, in Corfu and Egypt», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 1892, σ. 18-20· 1893, σ. 15-16.

«The School at Chio», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 1892, σ. 32-33· 1894, σ. 26· 1895, σ. 20-21· 1896, σ. 29· 1898, σ. 27· 1899, σ. 20· 1900, σ. 21· 1901, σ. 27· 1903, σ. 28· 1904, σ. 24· 1905, σ. 23.

«Da Corfu», *Vessillo Israelitico* 40 (1892), σ. 41-44.

«A favore dei danneggiati dal terramoto di Zante», *Vessillo Israelitico* 41 (1893), σ. 101.

«Ugo Foscolo fanciullo e il gnetto di Zante», *Vessillo Israelitico* 42 (1894), σ. 163.

«The school at Zante», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 1899, σ. 19.

«Purin auf Korfu», *Die Welt* 10/12 (1906), σ. 17-18.

«Corfu», *Vessillo Israelitico* 54 (1906), σ. 130, 370-371· 55 (1907), σ. 315-316· 56 (1908), σ. 43-57 (1909), σ. 442, 588· 58 (1910), σ. 289-290· 61 (1913), σ. 167· 62 (1914), σ. 352-353· 63 (1915), σ. 496· 65 (1917), σ. 477· 66 (1918), σ. 154-155, 220-221.

«[Castoria]», *Ost und West* 8 (1908), σ. 401-404.

«Rodi», *Vessillo Israelitico* 68 (1920), σ. 367-368.

«Creta», *Vessillo Israelitico* 69 (1921), σ. 262-263.

«Lettre de Drama», *Pro-Israël* Μαΐου 1922, σ. 5-6· 11 Αυγούστου 1922, σ. 6· 22 Σεπτεμβρίου 1922, σ. 10.

«Loge [Bene-Bérith] de Rhodes», *Haménora* 1 (1923), σ. 89, 143-144, 180· 2 (1924), σ. 98-99, 230· 3 (1925), σ. 272· 4 (1926), σ. 35· 10 (1932), σ. 83· 13 (1935), σ. 16-19.

«Loge [Bené-Bérith] d' Athènes», *Haménora* 2 (1924), σ. 126, 217-219· 3 (1925), σ. 271· 4 (1926), σ. 231-234· 6 (1928), σ. 225-232· 12 (1934), σ. 28-30.

«Fondation d' un Seminaire Rabbinique à Rhôdes», *Haménora* 5 (1927), σ. 448-450· 9 (1931), σ. 181-183· 11 (1933), σ. 121-122.

Il Collegio Rabbinico di Rodi (Egeo), Μιλάνο-Ρώμη 1929, σ. 62.

«Le Collège Rabbinique de Rhodes», *Haménora* 9/7-9 (1931), σ. 181-183.

«Collège rabbinique de Rhodes», *Israël* 15/33 (1934), σ. 3.

«Le maire d' Athènes et le Judaïsme», *Israël* 17/27 (1939), σ. 12.

«End of Crete Jewish Community», *Jewish Chronicle* 5190 (1968), σ. 17.

Ελληνόγλωσση

Ονομαστική

Αστεριάδης, Σαραντής, «Χαϊδάρι, το κολαστήριο των Εβραίων της Ρόδου», *Χρονικά* 18 (1979), σ. 3-5.

B.X. «Κομοτηνή: Μια κοινότης που έσβησε σαν τόσες άλλες», *Χρονικά* 4 (1977), σ. 15-17.

Βάσιμα, Ηλίας, «Η καταγωγή των Εβραίων της Ηπείρου», *Ελλάς-Ισραήλ* Δ/33 (1962), σ. 19-21.

Βαφειδής, Νικ., «Η Ισραηλιτική κοινότητα Διδυμοτείχου», *Χρονικά* 44 (1981), σ. 5-8, 14.

Βέης, Νίκος, «Οι Εβραίοι της Λακεδαιμονίας και του Μυστρά», *Νομιάς* 166/2 (1905), σ. 10-11.

Βελλέλης, Χαΐμης, «Εβραίοι της Κερκύρας που διακρίθηκαν στα γραμμάτα», *Χρονικά* 20 (1979), σ. 22.

Γιαννόπουλος, Ν., «Συμβολία εις την Ιστορίαν των Ιουδαϊκών παροιμιών εν τη Ανατολική Ηπειρωτική Ελλάδι», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 7 (1930), σ. 253-263· 10 (1933), σ. 187-191.

Δεβιάζη, Σπυριδών, «Η Εβραϊκή κοινότης Ζακύνθου», *Χρονικά* 35 (1981), σ. 7-17.

— «Η Εβραϊκή κοινότης Ζακύνθου επί ενετοκρατίας», *Παρνασσός* 14 (1981-92), σ. 624-637, 662-670, 723-735.

Δάλβιν, Ραχήλ, «Γιάννενα: Μια Ρωμανωτική Ρωμείκη Κοινότητα», *Χρο-*

κά 17 (1979), σ. 3-5.

Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης, «Οι Εβραίοι της Κεφαλλονιάς», *Χρονικά* 45 (1982), σ. 5-9· 47 (1982), σ. 8-12.

Ειθυμίου, Μαρία, *Εβραίοι και χριστιανοί στα τουρκοκρατούμενα νησιά του νοτιοανατολικού Αιγαίου. Οι δύσκολες πλευρές μιας γόνιμης συνύπαρξης*, Αθήνα 1992.

Ζεβραδάκης, Νικ., «Οι Εβραίοι της Κρήτης κατά την γερμανικήν κατοχήν», *Μεσόγειος* 4 Σεπτεμβρίου 1963.

Ζώη, Λεωνίδα, «Ιστορικά και Λαογραφικά των Ισραηλιτών της Ζακύνθου», *Χρονικά* 35 (1981), σ. 3-6.

— «Οι Εβραίοι εν Ζακύνθω», *Ο Ισραηλίτης Χρονογράφος* 1 (1900), σ. 8-12.

— «Οι Εβραίοι εν Ζακύνθω κατά την Ένωσιν», *Κερκυραϊκή Ελλίς* 1 (1928), σ. 37.

— «Έφοδος Εναντίον των Εβραίων», *Ελλίς Ζακύνθου* 98 (1931), σ. 261, 274.

— «Οι Ισραηλίται της Ζακύνθου», *Ελλάς-Ισραήλ* Α/9 (1959), σ. 4, 28.

Ηλιόπουλος, Νώντας, «Αντισιμητική εκρήξις στην Κέρκυρα το 1981», *Χρονικά* 34 (1980), σ. 14-18.

Θωμόπουλος, Θεόδ., «Οι Εβραίοι στη Ρουμειώτικη λαογραφία», *Ρουμειώτικο Ημερολόγιο* Δ (1960), σ. 49-55.

Ιωαννίδης, Ιωάννης, *Οι Εβραίοι εις την αντίστασιν*, Γιάννενα-Αθήνα 1948.

Καιροφύλλας, Κ., «Επτανησιακά σημειώματα, Α'. Οι Εβραίοι εις την Κέρκυραν. Αυστηροί απαγορευτικοί νόμοι – Η καταδίωξις της τοκογλυφίας», *Ιόνιος Ανθολογία* 11-12/121-123 (1937-1938), σ. 179-181.

Καλογιάννης, Βάσος, «Οι Εβραίοι της Θεσσαλίας», *Θεσσαλικά Χρονικά*, έκτακτη έκδοση 1956, σ. 676-677.

— «Οι Εβραίοι της Λαρίσης», *Χρονικά* 46 (1982), σ. 6-10.

— *Λάρισα-Μάντρε ντ' Ισραήλ. Ιστορία Εβραϊσμού Λαρίσης*, Λάρισα 1960.

— «Το πρώτο διδασκαλείον χορού της Λαρίσης», *Χρονικά* 46 (1982), σ. 11.

Κασμάτης, Γρηγόριος, «Οι Εβραίοι της Επτανήσου και η ένωσις», *Νέα Εστία* ΚΑ (1937), σ. 725-735.

Κόντογλου, Φώτης, «Ο Μυστράς», *Χρονικά* 43 (1981), σ. 13.

Κωνσταντίνη, Κ., «Η 100ετηρίς της Επτανήσου και οι Ιόνιοι Ισραηλίται», *Ελλάς-Ισραήλ* Ζ/68 (1965), σ. 27-31.

Μάτσα, Μ. Ιωσήφ, *Γιαννιώτικα Εβραϊκά Τραγούδια*, Ιωάννενα 1953, σ. 61.

— «Η αρχαία συναγωγή των Ιωαννίνων», *Χρονικά* 3 (1977), σ. 3-5.

— «Η γιορτή του Πουρίμ στα Γιάννενα», *Χρονικά* 47 (1982), σ. 3-4.

— «Ιερά κείμενα σε κωμική διασκευή για το Πουρίμ», *Χρονικά* 47 (1982), σ. 5-7.

— «Τα ονόματα των Εβραίων στα Γιάννενα», *Αφιέρωμα εις την Ήπειρον. Εις μνήμην Χριστού Σουίλη*, Αθήνα 1955.

Μύραζη, Χαΐμ, «Ιστορικά σημειώσεις της Ι.Κ. Κερκύρας», *Χρονικά* 20 (1979), σ. 14-16.

Ιστορικά σημειώσεις της Ισραηλιτικής Κοινότητος Κερκύρας, *Αι Χεβραΐτ "Γκεμιλουθ" Χασαδύμ*, Κέρκυρα 5708 (1948), σ. 24.

Οικονόμου, Γ.Α., «Οι Ζωσιμάδες και οι Ισραηλίτες των Ιωαννίνων», *Ηπειρωτική Εστία* 3 (1954), σ. 1043-1044.

Ολύμπιος, «Η εβραϊκή λαρισινή Κοινότητα», *Χρονικά* 46 (1982), σ. 3-5.

Παπαστράτη, Σωτ., «Οι Εβραίοι της Χαλκίδας στην κατοχή», *Κερκυραϊκά Χρονικά* 7 (1959), σ. 386-405.

Ρωμανός, Ιωάννης, «Η Εβραϊκή κοινότης της Κερκύρας», *Κερκυραϊκά Χρονικά* 7 (1959), σ. 386-405.

— «Στην παλιά Κέρκυρα οι Εβραίοι ζούσαν σε γκέτο», *Χρονικά* 20 (1979), σ. 17-19.

Σπανάκης, Στ., «Η οικογένεια των Σολομών της Κρήτης», *Κρητικά Χρονικά* 18 (1958), σ. 445-451.

Σπανιδάκη, «Το τραγικόν τέλος της εν Κρήτη Εβραϊκής παροιμίας», *Κρητική Εστία*, Μάιος 1956.

Σπυριδάκη, Γεωργίου, «Οι Εβραίοι εις την Κρητικήν Λαογραφίαν», *Επετ. Καλλιτεχνών-Λογοτεχνών Χανίων* Α (1937), σ. 75-80.

- Σταμούλης, Α.Α., «Οι Εβραίοι της Αδριανουπόλεως», *Θρακικά* 15 (1941), σ. 163-177.
- Σταυρουλάκης, Νίκος, «Τα σεφαρίμ της συναγωγής Πατρών», *Χρονικά* 22 (1979), σ. 3-5.
- Στρούθια, Τίμωνας, «Η εβραϊσυνουικία τοιβδί στην Πάτρα», *Χρονικά* 43 (1981), σ. 5-6.
- Στρούμια, Βιτάλη, «Ιστορικές σημειώσεις για τους Εβραίους της Ρόδου», *Χρονικά* 15 (1979), σ. 9-12.
- Φόρνη, Μποχώρ, «Ιστορία της ισραηλιτικής κοινότητας Χαλκίδος», *Αρχαίον Ειβοϊκών Μελετών* 3 (1954), σ. 59-63.
- Φρεζή, Ραφ., «Η Ισραηλιτική Κοινότης Βόλου», *Ελλάς-Ισραήλ* Α/5 (1959), σ. 8-9-6 (1959), σ. 27-28.
- Φρονίμου, Ευαγ., «Η Κρήτη και οι Εβραίοι», *Κρητική Εστία* Η/65 (1956), σ. 11-15.
- Φωκάς, Κυρμετάτος, Νικ., «Οι Εβραίοι εις την Κεφαλληνίαν», *Εστία*, 6 Φεβρουαρίου 1969.
- Φωτόπουλος, Κωνσταντίνος, «Μία δραματική σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων και Εβραίων», *Ηπειρωτική Εστία* 203-204 (1969), σ. 156-60.
- Χριστοπούλου, Φ. Παναγιώτου, «Η Εβραϊκή Κοινότης Ναυπάκτου», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* Α (1968), σ. 277-300, αναδημοσιεύτηκε στα *Χρονικά* 37 (1981), σ. 4-16.

Εργασίες και άρθρα ανωνύμων

- Κανονισμός της Ισραηλιτικής εκπαιδευτικής Εταιρείας Ιωαννίνων*, Βιέννη 1875, σ. 9.
- Καταστατικόν του εν Βόλω Σωματίου των Ισραηλιτών Ασάθ Ρεϊμ*, Βόλος 1908, σ. 8.
- Καταστατικόν του εν Αθήναις συλλόγου Κέρεν Αγιεσσόδ*, *Ελληνική ένωση υπέρ της ανοικοδομήσεως της Παλαιστίνης*, Αθήνα 1937, σ. 12.
- «Η Ισραηλιτική κοινότης Χαλκίδος», *Χρονικά* 6 (1978), σ. 3-7.
- «Οι Εβραίοι στη Λάρισα», *Χρονικά* 10 (1978), σ. 3-4.
- «Η συμβολή των Ισραηλιτών στο εμπόριο της Ρόδου», *Χρονικά* 19 (1979), σ. 17.
- «Αφιέρωμα στην Ισραηλιτική κοινότητα Βόλου», *Χρονικά* 25 (1980), σ. 3-6.
- «Ειδήσεογραφικό Ημερολόγιο 1900-1920 της Ισραηλιτικής Κοινότητος Βόλου», *Χρονικά* 25 (1980), σ. 7-9.
- «Η Ιστορία των Ισραηλιτικών κοινοτήτων της Κρήτης», *Χρονικά* 39 (1981), σ. 3-11.

3. ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ξενόγλωσση

Ονομαστική

- A.L., «Salonique, Le nouveau Conseil Communal», *Judaisme Sephardi* 3/24 (1934), σ. 165.
- Alchey y Saporita, Isaac, *Los espanoles sin patria de Salonica*, Μαδρίτη 1917, 64 σ.
- Allatini, Moise, *A scetsh of the state of primary education among the Jews of the East and especially among the Jews of Salonica*, Λονδίνο 1875, 33 σ.
- Allenhard, Elissa, «Jews of Salonica remembered», *Jewish Times*, 12 Σεπτεμβρίου 1980.
- Arditti, Adolfo, «Salonica, madre en Israel», *Voz Sefardi*, 2/13 (1967), σ. 20, 39.
- Arditty, Adolphe, «Crise dans la Communauté de Salonique», *Judaisme Sephardi* 5/44-45 (1936), σ. 137.
- «Lettre de Salonique; trois mois de ne juive en Grece», *Judaisme Sephardi* 6/52 (1937), σ. 43.
- «La Communauté juive de Thessaloniki», *Judaisme Sephardi*, 54-55

- (1937), σ. 88-89.
- «Un nouveau quartier juif à Thessaloniki», *Judaisme Sephardi* 6/56 (1937), σ. 114.
- «Renaissance des études sephardites à Salonique» *Judaisme Sephardi* 7/60 (1938), σ. 47.
- «La vie juive à Salonique», *Judaisme Sephardi* 64 (1938), σ. 114.
- Arditty-Puller, Gentille, «Poesie d' une Salonique disparue», *Judaisme Sephardi* 11 (1956), σ. 501-502.
- Armistead, Samuel G. – Joseph H. Silverman, «A new Sephardic romancero from Salonica», *Romance Philology* 16/1 (1962), σ. 59-82.
- Asseo, Henriette, «Du miel aux cendres: ou sont passés 70.000 Juifs de Salonique», *Les Temps Modernes* 400 (1979), σ. 825-828.
- Astruc Gueron, Aron, *Salonique et son avenir*, Σόφια 1913, 48 σ.
- Avishay, Mordechay, «Los ultimos supervivientes de la Salonica Judia», *El Olivo* 5-6 (1978), σ. 78-84.
- Ben-Zvi, Itzhak, *The Exiled and the Redeemed*, Φιλαδέλφεια (5718-1957) [για τους Σαβατιανούς της Θεσσαλονίκης: 131-153].
- *Les Tribus dispersées*, Παρίσι 1959 [για τους Σαβατιανούς της Τουρκίας: σ. 193-217].
- «Sekten af sabbatianere i Saloniki», *Judisk Revue* 11-12 (1958), 1, 2, 3 (1959).
- *Tribus Perdidas*, Μπουένος Αϊρες 1961 [για τους Σαβατιανούς της Θεσσαλονίκης: σ. 153-168].
- Bernadete, Mair Jose, *Hispanic culture and character of the Sephardic Jews*, Νέα Υόρκη 1952 [για τους Σεφαραδίτες της Θεσσαλονίκης: σ. 165-169, δεύτερη έκδοση από τον Mark D. Angel, Νέα Υόρκη 1982, σ. 192-196 κε.].
- Benaroya, Abraham, «A note on The Socialist Federation of Saloniki», *Jewish Social Studies* 11 (1949), σ. 69-72.
- Benedict, S., «Das Schulwerk der Alliance in Saloniki», *Ost und West* 7 (1907), σ. 63-66.
- Berard, Victor, «Salonique», *L' Univers Israélite* 52 (1897), σ. 172-175. (βλ. επίσης σ. 371-374), αναδημοσιεύτηκε στο *La Revue de Paris*, 15 Απριλίου 1897.
- Besso, Henry V., «A further contribution to the refranero judeo-espanol [of Salonica]», *Bulletin Hispanique* 37/2 (1935), σ. 209-219.
- Bigart, J., «L' Alliance et les Juifs de Salonique», *L' Univers Israelite* 58/27 (1903), σ. 20.
- Bueno, Henry J., «Lettre de Salonique», *Israel, Le Caire*, 15/11 (1934), σ. 4-20 (1934), σ. 4-23 (1934), σ. 4-36 (1934), σ. 4-42 (1934), σ. 4-5 (1935), σ. 2-17/3 (1936), σ. 1-13 (1936), σ. 4-14-15 (1936), σ. 4-18 (1936), σ. 4.
- Cahen, Isidore, «Les événements de Salonique», *Archives Israélites* 14 (1853).
- Cazès, David, «L' école de l' Alliance de Volo», *Bulletin de l' Alliance Israélite Universelle*, 1872, σ. 89-90.
- Centre de recherches pour le Judaisme de Salonique, *Salonique: Ville-Mère du Israel*, Ιερουσαλήμ — Τελ Αβίβ 1967, XVIII + 3586.
- Cohen, Guy, «Nuit de terreur à Salonique», *Chalom* 10/59 (1931), σ. 15-18.
- Cohen, Israel, «Lettres from abroad; whose groy is departed [Salonika]», *The Memorah Journal* 12 (1926), σ. 522-527.
- Cohen, Mor. J., «Brief aus Saloniki», *Die Welt* 3/9 (1899), σ. 7-8-24 (1899), σ. 2-4.
- Corcos, Fernand, *A travers la Palestine juive*, Παρίσι 1925 [για την κοινότητα της Θεσσαλονίκης: σ. 65-66].
- Covo, Mercado J., «Sur les origines de la dispersion d' Israel. Premiers établissements Juifs de Salonique», *El Macabeo*, Θεσσαλονίκη 1930.
- «Contribution a l' histoire des institutions scolaires de la Communauté israelite de Salonique jusqu' a la fondation de l' ecole de garçons de l' Alliance [israélite] Universelle», *Almanach National au profit de l' hopital de Hirsch*, Θεσσαλονίκη 1916, σ. 97-103.
- Crews, Cynthia M., «Judaean-Spanish folktales in Macedonia», *Folk-love* 43

- (1932), σ. 193-225.
- Crews, C.M., J.P. Vinay, «Quelques observations supplémentaires sur le parler judeo-espagnol de Salonique», *Bulletin Hispanique* 41/3 (1939), σ. 209-235.
- Crews, Cynthia M., *Recherches sur le judeo-espagnol dans les pays balkaniques*, Παρισι 1935.
- «A Salonica Coneja», *Judaisme Sephardi* 6 (1955), σ. 278-279.
- «Two Salonica Consejicas», *Judaisme Sephardi* 7 (1955), σ. 294-295.
- «Reflections on Judaeo-Spanish by a Spanish Jew», *Vox Romanica* 20 (1961), σ. 327-334.
- «The vulgar pronunciation of Hebrew in the Judaeo-Spanish of Salonica», *Journal of Jewish Studies* 13 (1962), σ. 83-95.
- Danon, «[Rapport sur l' école de garçons de Salonique]», *Bulletin d' Alliance Israelite Universelle* 11 (1886), σ. 66-69.
- Dumont, P., «Une organisation Socialiste ottomane: La Federation Ouvriere de Salonique (1908-1912)», *Etudes Balkaniques* 1 (1975), σ. 76-88.
- «The social structure of the Jewish Community of Salonica at the end of the nineteenth century», *Southeastern Europe* 5/2 (1979), σ. 33-72.
- «Une source pour l' étude des communautés juives de Turquie, les archives de l' Alliance Israelite Universelle», *Journal Asiatique* 267 (1979), σ. 101-135.
- «La structure sociale de la communauté juive de Salonique a la fin du 19e siècle», *Revue Historique* 534 (1980), σ. 351-393.
- «The Jewish Community in Turkey During the Last Decades of the Last Century», στο Benjamin Braude-Bernard Lewis (επιμ.) *Christians and Jews in the Ottoman Empire* τ. 1, Νέα Υόρκη 1982.
- «La franc-maçonnerie d' obediencia française a Salonique au debut du XXe siècle», *Turcica* 16 (1984), σ. 65-94.
- Eck Nathan, «New light in the charges against the last chief Rabbi of Salonica [Dr. Zvi Koretz]», *Yad Vashim Bulletin* 17 (1965), σ. 9-15. [αναδημοσίευση στο ίδιο, 19 (1966), σ. 28-35].
- F.A., «La vie a Salonique», *Israel* 2/3 (1921), σ. 3-4.
- Fischer, Alfred Joachim, «The end of Jewish Salonica», *Jewish Frontier* 20/8 (1953), σ. 19-21.
- Florentin, David, «La detresse des Juifs de Salonique», *Judaisme Sephardi* 1/5 (1932), σ. 81.
- Fränkel, «Von den heutigen Juden Salonikis», *Ost und West* 13 (1913), σ. 253-254, 263-276.
- Frank, M.Z., «The Sephardim of Salonica», *Congress bi-Weekly* 35/2 (1968), σ. 15-17.
- Frauses, Elie, «Le sionisme à Salonique», *La Renaissance du Peuple Juif* 11/25-26 (1917), σ. 21.
- Gelber, N.M., «An attempt to internationalize Salonika, 1912-1913», *Jewish Social Studies* 17 (1955), σ. 105-120.
- Greco, Gilberto, «Da Salonicco», *Vessilo Israelitico* 65 (1917), σ. 455-457, 547, 587-66 (1918), σ. 23-44, 67-69, 112-113.
- Grohmann, A., «Histoire de Salonique», *Almanach National*, 1911, σ. 51-91.
- Hacohen, Devora και Menahem, *One people, the story of the Eastern Jews*, Νέα Υόρκη 1969 [για τη Θεσσαλονίκη: σ. 162-169].
- Hess, S. Willy, «Brief aus Saloniki», *Allgemeine Zeitung des Judenthums* 75/8 (1911), σ. 92-93.
- Hochdorf, Max, «Stimmungen aus Saloniki», *Ost und West* 12 (1912), σ. 1115-1118.
- J.P.Z., «Ein Memorandum der Juden von Saloniki», *Allgemeine Zeitung des Judenthums* 83/51 (1919), σ. 580.
- Jona, S., «Le scuole di Salonnico e il D. Allatini», *Vessilo Israelitico* 25 (1877), σ. 71-73.
- Kahn, Maximo Jose, «Salonica Sefardita: el lenguaje», *Hora de Espana*, 17 (1938), σ. 25-41.
- «El proletariado Sefardi de Salonica», *Judaica* 7/73-75 (1939), σ. 44-46.
- Kielland, Alexander L., «Die Juden von Salonik», *Die Welt* 11/1 (1907), σ. 18.
- Kloetzel, C.Z., *In Saloniki*, Βερολίνο 1920, 95 σ.
- Kofos, Evangelos, *Nationalism and Communism in Macedonia*, Θεσσαλονίκη 1964 [για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης: σ. 10, 24, 62, 68, 76].
- Kohn, Hans, «New Regime in Greece [Saloniki]», *The Menorah Journal* 16 (1929), σ. 442-445.
- Lambros, Achil, «Die Judenmorde in Saloniki», *Die Welt* 17 (1913), σ. 40.
- Lengyel, Emil, «Tragedy of Salonika's Jews», *Congress Weekly* 16/2 (1949), σ. 11-13.
- Leven, Narcisse, *Cinquante ans d' histoire: l' Alliance Israelite Universelle (1860-1910)*, Παρισι 1920, [για τη Θεσσαλονίκη, τις Σέρρες, τα Ιωάννινα: τ. 2, σ. 174-182· για τη Ρόδο: σ. 195-196].
- Levy, Sam, «Une idée à realiser, dédié aux Saloniciens», *Annuaire de l' Orient, le Guide Sam* 1925, σ. 71-72.
- *Les Juifs de Salonique: quelques considérations sur les origines et le passé des Juifs de Salonique*, 1933-5693, σ. 50.
- «Grandeur et décadence du "Ladino" (le role des Juifs de Salonique)», *Judaisme Sephardi* 3/22 (1934), σ. 112-113· 23 (1934), σ. 144-147.
- «Les Juifs de Salonique», *Les Cahiers Séfardis* 1-2 (1946), σ. 7-11.
- Levy-Oulmann, André, «Les Juifs de Salonique», *Vessilo Israelitico* 58/26 (1903), σ. 815-818· 29 (1903), σ. 84-85.
- Lewis, Bernard, «Notes and documents from the Turkish archives», στο *Studies in Classical and Ottoman Islam (7th-16th centuries)*, Λονδίνο 1976 [Θεσσαλονίκη: σ. 25-28].
- M.F., «Saloniki», *Allgemeine Zeitung des Judenthums* 67 (1903), σ. 500, 570-571.
- M.R., «Salonique et l' Organisation Sioniste», *La Renaissance Juive*, 1/8 (1913), σ. 131-134.
- Maidman, Maynard Paul, «Medina and the Salonikan Experiment», *The Yavneh Review* 5 (1966), σ. 5-23.
- Matarasso, Isaac, «Salonique sous la botte nazie», *Le Monde Juif*, Ιανουάριος 1959, σ. 19-21.
- «Salonique sous l' occupation allemande (Ecrits posthumes)», *Judaisme Sephardi* 18 (1959), σ. 809-814. [Rabbi Haim Habib].
- «Les Nazis à Salonique», *Judaisme Sephardi* 23 (1961), σ. 993-995, 999.
- Medonca, U. de, «Salonique et ses Juifs, des origines à nos jours», *L' Avenir Illustré* 2 (1927), 25 Μαρτίου, σ. 5-6· 1 Απριλίου, σ. 5· 8 Απριλίου, σ. 6· 15 Απριλίου, σ. 6· 29 Απριλίου, σ. 11-12· 6 Μαΐου, σ. 11· 13 Μαΐου, σ. 11-12· 20 Μαΐου, σ. 11-12· 27 Μαΐου, σ. 11.
- «Le Palaia-Rouha, conte salonicien», *L' Avenir Illustré* 5/10 (100) (1930), σ. 5-6.
- «Le Droit; conte salonicien», *L' Avenir Illustré* 5/16 (105) (1930), σ. 5-6.
- «Les Juifs de Salonique et la Palestine», *L' Avenir Illustré* 6/171 (1930), σ. 5.
- «A Salonique sous l' oeil des Dieux... ou l' éternelle histoire», *L' Avenir Illustré* 8/208 (1933), σ. 8.
- Molho, Raphael, «La confirmation de la déclaration Balfour par l' Italie en 1918: le role du Chevalier Dolfeni, Consul Général d' Italie à Salonique», *Israël* 20/7 (1939), σ. 3.
- «Le passé des Juifs de Salonique et les études historiques», *Israël* 20/17 Μαρτίου 1939, σ. 5· 23 Μαρτίου 1939, σ. 5.
- «Eretz-Israel et Salonique», *L' Aurore* 30/390 (1939), σ. 6· 391, σ. 4.
- «La presse judéo-espagnole de Salonique», *L' Aurore* 13 Septembre 1939.
- «Contribution à l' étude du passé des Juifs de Salonique depuis les origines», *L' Aurore* 31/436, 437, 438, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458 (1940).
- «Salonique ou la Jérusalem des Balkans», *Actualités* 272/1942.
- «La comunidad judia de Saloniko», *El Tiempo* 354 (1957): 355 (1957).
- «Salonique et Constantinople (1916-1919)», *Tesoro de los Judios Sefardis* τ. 2 1959, σ. XXVII-XL.
- «L' oeuvre civilisatrice de l' A.I.U. dans l' ancien empire Ottoman [Salonique]», *Les Cahiers de l' Alliance Israelite Universelle, supplément*

- et langue française du Mahbereth. 14 (1960), σ. 224-231.
- Molho, Michael. *Contributions sobre la historia de los Jidios de Thessaloniki*. Θεσσαλονίκη 1936, σ. 88.
- *Essai d' une monographie sur la famille Perahia à Thessaloniki*. Θεσσαλονίκη 1938, σ. 87.
- Molho, Rena. «Venizelos and the Jewish Community of Salonika (1912-1919)». *Journal of Hellenic Diaspora* XIII/34 (1986), σ. 113-123.
- «The incorporation of the Jewish Community of Salonica to the Greek Statue (1912-1919)». *Middle Eastern Studies* 84/4 (1988), σ. 391-403.
- «Popular antisemitism and state policy in Salonica during the city's annexation to Greece». (ανακοίνωση στο 10ο Διεθνές Συνέδριο Εβραϊκών Σπουδών. Ιερουσαλήμ, Αύγουστος 1989). *Jewish Studies*. υπό δημοσίευση.
- «Salonique après 1912. Les propagandes étrangères et la communauté juive». *Revue Historique* CCLXXXVII/1 (1992), σ. 127-140.
- Moutsopoulos, N.K.. *Thessaloniki 1990-1917* χ.τ. [Θεσσαλονίκη] 1980, σ. 248.
- N[ehama, Joseph]. «Sabbatai Cevie et les Sabbatéens de Salonique». *Revue des Ecoles de l' Alliance Israélite*, 1902, σ. 289-323.
- *Histoire des Israélites de Salonique*. τ. 1. «La Communauté Romaniote». Παρίσι 1935, 175. σ. τ. 3: «L' âge d' or du Sefardisme Salonicien (1536-1593)». Παρίσι 1936, σ. 214 τ. 4: «L' âge d' or du Sefardisme Salonicien». Παρίσι 1936, 224 σ. τ. 5: «Période de stagnation la tourmente sabbatéenne (1593-1669)». Θεσσαλονίκη 1959, 254. σ. τ. 6-7. Θεσσαλονίκη 1878, 810 σ.
- «Los Sefardies de Salonica». *Tierra Firme* 1/4 (1935), σ. 113-132 2/1 (1936), σ. 117-130, αναδημοσιεύτηκε στο *Judaica* 13/151 (1946), σ. 54-70.
- «Les bibliothèques juives de Salonique détruites par les Nazis». *Les Cahiers Sefardis*, 5-6 (1947), σ. 134-136.
- «Les médecins Juifs à Salonique». *Revue d' Histoire de la Médecine Hébraïque* 8 (1951), σ. 27-50.
- «L' oeuvre de l' A.I.U. à Salonique». *Les Cahiers de l' Alliance Israélite Universelle, supplément en langue française du ' Mahbereth*, 15 (1961), σ. 269-273.
- «The fight of enlightenment in Salonika». *The Alliance Review* 18/38 (1964), σ. 31-33.
- Ouziel, J., *Amigdal Alavan*. Τελ. Αβιβ 1964, σ. 200.
- Papacosma, S. Victor. «The Sephardic Jews of Salonica». *Midstream* 24/10 (1978), σ. 10-14.
- Perahia, Josué D., *Las origines de la Fundacion del Bicur Holim y de la familia Perahia [en Salonica]*. Θεσσαλονίκη 1953, 14 σ.
- Perahia, Juda haim. «Endecha. Despues de la catastrofa de Salonica». *Judaisme Sephardi* 18 (1959), σ. 815.
- Perilla, F., *A travers la Macédoine: aquarelles, xylographes, photographies...* Αθήνα 1932. [για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης: σ. 62-65].
- Petilon, Frédéric. «Violente campagne antisémite à Salonique». *Univers Israélite* 88/44 (1933), σ. 493.
- «Lettre de Salonique». *Univers Israélite* 89 (1933), σ. 23-24, 353-354.
- Petropoulos, Elias. *Les Juifs de Salonique, in Memoriam*. Παρίσι 1983.
- Recanati, David A., «Mahzore Saloniki (livres de prières selon le rite de Salonique réédités en Israël)». *Kol-Sephard* 7/44 (1964), σ. 30-32.
- Reinach, Salomon. «Les écoles juives de Salonique». *République Française* 3775 (1882), σ. 2.
- Renard, Reymond. *Sephard; le monde et la langue judéo-espagnole des Sephardim*. Mons x.x. [1967]. [για τη Θεσσαλονίκη: σ. 70-72, για την Ελλάδα: σ. 100-101].
- Revah, Jacques. «La résistance morale de Salonique». *Amif* 20/200 (1971), σ. 1305-1314.
- Risal, L., *La ville convoitée, Salonique*. Παρίσι 1914 [Η εβραϊκή πόλη: σ. 190-197].
- Rose, R., «Die Israeliten von Salonichi». *Jüdisches. Literaturblatt* 1872, σ. 50-51, 54-55, 58-59, 62-63, 66-67.
- Roth, Cecil. «Vandalism in Salonica: ancient cemetery becomes stone quarry». *Jewish Chronicle* 4050 (1946), σ. 10.
- «The last days of Jewish Salonica». *Commentary* 10/1 (1950), σ. 49-55.
- «Los ultimos dias de la Salonica Judia». *Revista de la Alliance* 22-23 (1951), σ. 4-5 24 (1951), σ. 4-5 25 (1952), σ. 6.
- *History round the clock: the World of the Sephardim*. Τελ. Αβιβ 1954 [για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης: σ. 21-23].
- Roussel, Louis. *Karagheus ou un théâtre d' ombres à Athenes*. Αθήνα 1921.
- Saias, J., *La Grèce et les Israélites de Salonique*. Παρίσι 1919, 79 σ.
- Salonique: *Israelitische Kultusgemeinde zu Saloniki Neuorganisation und Gründung einer einzigen Institution Philanthropica von der Israelitischen Kultusgemeinde zu Saloniki* χ.τ. [Θεσσαλονίκη], 1941, 19 σ. + 16 σ. στα ελληνικά + 18 σ. στα λατινικά.
- *Projetto de Statutos de la Comunita Djudia de Salonico*. Θεσσαλονίκη χ.χ., 53 σ.
- Saphir, A., «La catastrophe de Salonique». *La Renaissance de Peuple Juif* 11/29-30 (1917), σ. 4-5.
- Saporta y Bejo *Enrique. Selanic i sus Djudyos: Salonique et ses Judéo-Espagnol*. Παρίσι χ.χ. (1979), 65 σ. [δάκτυλ.].
- *En torno de la torre blanca*. Παρίσι 1982, 3406.
- Schiby, Baruch. «Action éducative à Salonique». *Communauté* 11 (1960), σ. 28.
- Notes sur les Juifs de Thessalonique *Actas del primer simposio de Estudios Sefardies* (Madrid 1-6 de Junio de 1964). Μαδρίτη 1970, σ. 91-94, 378-380.
- Scholem, Gershom. «The Sprouting of the Horn of the Son of David: a new source from the beginning of the Doemne Sect in Salonica». *In the time of Harvest. Essays in Honor of Abba Hiller Silver*. Νέα Υόρκη 1963, σ. 368-386.
- Schrire, T., «Notal sobre amuelots Sefardies de Salonica». Παρίσι 1980 [για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης, σ. 145-155].
- Sciaky, Leon. *Farewell to Salonica*. Νέα Υόρκη 1946.
- Sephiha, Haim Vidal. «Salonique. Pessah 1942: ce pain deux fois de misère». *La Terre Retrouvée*. 15 Μαΐου 1981, σ. 16.
- «Dernier Pessah à Salonique (1942)». *Revue des Etudes Juives* 141 (1982), σ. 464-470.
- Sereni, Angelo. «L' incendio di Salonico». *Vessilo Israelitico* 65 (1917), σ. 363-364.
- Simon, Walter. «Charekteristik des judenspanischen Dialekts von Saloniki». *Zeitschrift fur Romanische Philologie* 40 (1919-1920), σ. 655-689.
- Slouchz, Nahum. «Les Deunmeh, une secte judéo-musulmane de Salonique». *Revue du Monde Musulman*. 6 (1908), σ. 483-495.
- «Antisémitisme et sionisme en Turquie [Salonique]». *Revue du Monde Musulman* 9 (1910), σ. 174-177.
- Starr, Joshua. «The Socialist Federation of Saloniki». *Jewish Social Studies*. 7 (1945), σ. 323-336.
- Strauss, Adolf. «Die Juden in Salonichi». *Allgemeine Zeitung des Judenthums* 51/33 (1887), σ. 517-520.
- Vacalopoulos, A.E., *History of Macedonia 1354-1883*. Θεσσαλονίκη 1973 [για τους Εβραίους βλ. *Εισατήριο*].
- Veinstein, Gilles (επιμ.), *Salonique 1850-1918. La "ville des Juifs" et le réveil des Balkans*. Autrement. Παρίσι 1992.
- Wagner M.L., *Caracteres generales del Judeo Espanol de Oriente*. Μαδρίτη 1930.

Εργασίες και άρθρα ανωνύμων

- «Un apello [di Salonichi] alla beneficenza». *L' Educatore Israelita* 5 (1857), σ. 123-124.

- «Our Salonica letter», *Jewish Chronicle* 4 Δεκεμβρίου 1874, σ. 581.
- «Salonica», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association*, 1875, σ. 21, 51-53· 1876, σ. 20-21· 1877, σ. 44-47· 1877-8, σ. 102-107, 1878-9, σ. 77-78, 1879, σ. 41-42· 1880, σ. 56· 1881, σ. 68-69· 1882, σ. 49· 1883, σ. 17-18, 36· 1884, σ. 28-30· 1885, σ. 53· 1886, σ. 45-46· 1887, σ. 31· 1888, σ. 42· 1889, σ. 34· 1890, σ. 41· 1891, σ. 30-31, 43· 1892, σ. 37-38· 1893, σ. 34-35· 1894, σ. 35· 1895, σ. 28-29· 1896, σ. 30· 1897, σ. 22-23· 1898, σ. 27-28· 1899, σ. 21-22· 1900, σ. 22-23· 1901, σ. 28-29· 1902, σ. 23· 1903, σ. 29· 1904, σ. 25-26· 1905, σ. 24-25, 1906, σ. 24-25· 1907, σ. 18-19· 1908, σ. 20· 1911, σ. 19-20· 1914, σ. 22-23· 1916, σ. 14-15· 1917, σ. 16-17· 1932, σ. 10-11.
- «Salonichi», *Allgemeine Zeitung des Judenthums* 40 (1876), σ. 339, 374-375· 41 (1877), σ. 77· 50 (1886), σ. 140· 52 (1888), σ. 138-283, 363-365, 398-400· 77 (1913), σ. 219, 453-436· 78 (1914), σ. 184· 80 (1916), σ. 101· 81 (1917), σ. 436-437· 82 (1918), σ. 16, 39, 472· 85 (1921), σ. 124-125.
- «Statistical inquiries sent to Dr. M. Allatini in Salonica, respecting the Jewish Schools in that city», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 1877, σ. 85-90.
- «Schools for boys and girls in Salonica», *Annual Report of the Anglo-Jewish Association* 1878, σ. 102-107· 1879, σ. 77-78.
- «Lettera di Salonico», *Vessilo Israelitico* 26 (1878), σ. 382-384· 30 (1882), σ. 15-16· 31 (1883), σ. 289-291.
- «[Talmud Torà in Salonico]», *Mosè* 2 (1879), σ. 227-229· 5 (1882), σ. 21-24.
- «Istituzioni scolastiche in Salonico», *Mosè* 4 (1881), σ. 93-95· 5 (1882), σ. 88-89.
- «Esami scolastici a Salonico», *Vessilo Israelitico* 30 (1882), σ. 15-16.
- «Premiazione agli alunni della scuole del' Alleanza Israelitica Universale in Salonico», *Mosè* 5 (1882), σ. 348-349.
- Status de Cercle de Salonique*, Θεσσαλονίκη 1887, 23 σ.
- «[Juifs de Salonique]», *Revue des Deux Mondes*, 85 (1888), σ. 114-120.
- «Salonique et les Juifs», *Univers Israélite* 53 (1898), σ. 505-506.
- «Les Juifs à Salonique», *L' Echo Sionise* 6/1 (1905), σ. 7-8.
- «Salonico», *Vessilo Israelitico* 56 (1908), σ. 261, 561· 58 (1910), σ. 335, 433· 62 (1914), σ. 77-78· 63 (1915), σ. 15, 110, 383· 64 (1916), σ. 638· 65 (1917), σ. 363-364, 408-410, 478, 518-519, 575-578· 66 (1918), σ. 106-107, 223-224, 261, 314· 68 (1920), σ. 500· 69 (1921), σ. 75, 141-142.
- Statuts de l' Association des Anciens Elèves de l' Alliance Israélite Universelle [de Salonique]*, χ.τ. [Θεσσαλονίκη], 1908, 7 σ.
- «Die erste Alliance-ausstellung in Saloniki», *Ost und West* 9 (1909), 703-706.
- «Brief aus Saloniki», *Die Welt* 13 (1909), σ. 173, 319, 339-340, 492, 513-514, 587-588, 640-641, 702, 972-973, 1039-1040· 14 (1910), σ. 195, 978· 15 (1911), σ. 585-586, 667, 1327, 1429-1430· 16 (1912), σ. 442, 507, 628, 689, 714, 773, 840, 1061, 1207, 1422, 1483-5, 1559· 17 (1913), σ. 8, 39-40, 76, 138-139, 269, 368-369, 401, 563, 589, 755, 957, 1498, 1599· 18 (1914), σ. 118, 162-163, 219, 243, 314, 418, 464, 565, 727-728.
- «Extraits du rapport remis en Janvier 1909 à la Commission d' inspection de l' Alliance Israélite», *Bulletin annuel de l' Association des Anciens Elèves de l' Alliance Israélite Universelle de Salonique*, 13 (1909), σ. 24-26.
- Le cinquantenaire de la fondation de l' Alliance Israélite Universelle à Salonique*, Θεσσαλονίκη, Μάιος 1910, 91 σ.
- «Communauté Israélite [de Salonique]», *Almanach National* 3 (1911), σ. 99-121.
- «Les Clubs [et associations juives de Salonique]», *Almanach National* 3 (1911), σ. 122-142.
- «Ecoles [juives de Salonique]», *Almanach National* 3 (1911), σ. 143-148.
- «Aus den Schulen der Alliance», *Ost und West* 12 (1912) [για την Καβάλα: σ. 679, για τη Θεσσαλονίκη: σ. 680-682].
- «La situation des Juifs en Grèce [Salonique]», *Bulletin du Comité des Délégations Juives auprès de la Conférence de la Paix*, 2 (1919), σ. 2-3.
- «La Conférence des Societes Sionistes de Grèce à Salonique», *Pro-Israël* 2/48 (1919).
- «L' accusation de meurtre rituel», *Paix et Droit* 1/4 (1921) [για τη Θεσσαλονίκη: σ. 10-11].
- «Salonique et la tolérance religieuse», *Univers Israélite* 76/52 (1921), σ. 461-463.
- «Loge [Bené-Bérith] de Salonique», *Haménora* 1 (1923), σ. 52-53, 89, 143-144, 189-190· 2 (1924), σ. 215-217· 3 (1925), σ. 217-218· 5 (1927), σ. 219-227, 229-233· 6 (1928), σ. 107-111, 321· 7 (1929), σ. 127-132, 192-196· 9 (1931), σ. 102-109· 11 (1933), σ. 36-40· 12 (1934), σ. 12-22, 75-79· 13 (1935), σ. 205-213· 14 (1936), σ. 49-58.
- «Status. Fondation d' une communauté israélite à Salonique; ratification de son statut», *La Législation Hellénique* 2/27 (1923), σ. 267-288.
- «Les élections législatives et les Juifs de Salonique», *Paix et Droit* 3/9 (1923), σ. 10-11· 4/1 (1924), σ. 8-9· 5/4 (1925), σ. 8-9· 6/7 (1926), σ. 10· 10 (1926), σ. 7· 8/8 (1928), σ. 11· 12/8 (1932), σ. 7· 13/2 (1933), σ. 7-8· 5 (1933), σ. 16· 14/6 (1934), σ. 12· 15/6 (1935), σ. 11· 16/2 (1936), σ. 12.
- «Le repos du dimanche à Salonique», *Paix et Droit* 4/5 (1924), σ. 11· 7 (1924), σ. 5-6· 5/1 (1925), σ. 2· 6/1925, σ. 3-4.
- «Une association des "Assimilateurs Juifs" est créée à Salonique», *Israël* 9/51 (1928), σ. 2.
- «Le Premier représentant des Israélites de Salonique au Sénat Hellénique», *Haménora* 7 (1929), σ. 152.
- «Les écoles israélites de Salonique», *Univers Israélite* 85/48 (1930), σ. 663.
- «Les désordres antijuifs de Salonique», *Paix et Droit* 11/6 (1931), σ. 5-6.
- «Les troubles antisémites à Salonique», *Israël* 12/28 (1931), σ. 1-2· 29 (1931), σ. 4· 36 (1931), σ. 3.
- «Lettre de Salonique: l' épilogue des désordres de 1931», *Paix et Droit* 12/4 (1932), σ. 8.
- «Lettre de Salonique; la situation économique et la population juive», *Paix et Droit* 12/5 (1932), σ. 7-8.
- Pour le congrès juifs de Salonique, *Première reunion publique organisée dans le Temple Talmud-Thora le Samedi 29 Nissán 5677-21 Avril 1917* Θεσσαλονίκη 1917, σ. 16.
- «Installation du Grand Rabbin de Salonique [Sevi Koretz]», *Haménora* 11 (1933), σ. 200-201.
- «Nouvelles de Salonique», *Judaïsme Sephardi* 3/16 (1934), σ. 12.
- «Salonica largest Jewish Balkan city», *Jewish Daily Bulletin* 11/2854 (1934), σ. 5.
- «Le crime Nazi à Salonique; le procès de Maximilien Merten à Athènes», *Judaïsme Sephardi* 19 (1960), σ. 875-876.

Ελληνόγλωσση

Ονομαστική

- Αστεριάδης, Άγης, «Μαξ Μέρτεν, Ο δήμιος των Εβραίων της Θεσσαλονίκης», *Χρονικά* 28 (1980), σ. 18-21.
- Βακαλόπουλος, Απ., «Στοιχεία ιστορίας των Ισραηλιτών της Θεσσαλονίκης», *Χρονικά* 70 (1984), σ. 15-17.
- Βουρδουνιώτη, Δ., «Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης», *Ελλάς-Ισραήλ* Δ/33 (1962), σ. 27-33.
- Γκανούλης, Γ., «Διαβατικά πτηνά της Θεσσαλονίκης, Τούρκοι και Εβραίοι (κατά τον Άγγλον Αμποτ, 1880)», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* 1982, σ. 293-295.
- Ενεπεκίδης, Π., «Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης στα χρόνια 1875-1912», *Χρονικά* 70 (1984), σ. 32-41.
- Καμπέλης, Ισ., «Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης», *Λεύκωμα της Βορείου Ελλάδας* 1935, σ. 69-75.
- Κέντρο Μαοξιστικών Ερευνών, *Η Σοσιαλιστική Οργάνωση Φεντερασίων Θεσσαλονίκης 1909-1918. Ζητήματα γύρω από τη δράση της*, Αθήνα 1989.
- Κοψιδάς, Κωστής, *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης «Μέσα από τις καρτ-πο-*

στάλ 1886-1917», Θεσσαλονίκη 1992.

Λιάκος, Αντώνης, *Η Σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και η σοσιαλιστική νεολαία*, Θεσσαλονίκη 1985.

Μαϊζορίδης, Λάζαρος, «Περί Ελλήνων και Εβραίων της Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* 1940, σ. 93-96.

Μόλχο, Ρ., «Η Εβραϊκή Κοινότητα της Θεσσαλονίκης και η ένταξή της στο ελληνικό κράτος (1912-1919)», στο *Η Θεσσαλονίκη μετά το 1912*, σ. 285-301.

— *Τα προβλήματα της αφομοιωτικής ιδεολογίας στους Εβραίους*, Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα 1991.

Ναρ, Αλμπέρτος, «2000 χρόνια ιστορικής παρουσίας των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη», *Χρονικά* 70 (1984), σ. 6, 11.

— «Ισραηλιτική κοινότητα της Θεσσαλονίκης: πορεία μέσα στο χρόνο», *Χρονικά* 70 (1984), σ. 12-14.

— *Οι Συναγωγές της Θεσσαλονίκης. Τα τραγούδια μας (μελετήματα γύρω από την ιστορία και παράδοση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης)*, Θεσσαλονίκη 1985, 317 σ.

— «Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης μέσα από τις παροιμίες τους», *Η Θεσσαλονίκη* 1 (1985), σ. 695-707.

— «Μια ανέκδοτη έκθεση του 1942 για τη δομή της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης στην περίοδο 1912-1940», *Η Θεσσαλονίκη μετά το 1912* 303-323.

Παπαγιαννόπουλος, Απ., «Οι Εβραίοι στη Θεσσαλονίκη», *Χρονικά* 70 (1984), σ. 24-25.

Σιμπή, Μπαρούχ, «Θεσσαλονίκη, Πόλη και Μητέρα του Ισραήλ», *Χρονικά* 7 (1978), σ. 3-6.

— *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης στους τελευταίους αιώνες*, Θεσσαλονίκη 1976, 31 σ.

— «Ο Εβραϊσμός της Θεσσαλονίκης (ο θάνατος μιας πνευματικής κοινότητας)», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* XLII (1972), σ. 107-112.

— «Η Θεσσαλονίκη μικρό Μάντσεστερ», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον*, 1968, σ. 55-56.

— «Θεσσαλονίκη, η πιο σίγουρη αγορά του κόσμου», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον*, 1970, σ. 285-288.

— «Μια θεοκρατική Δημοκρατία εις την Οθωμανικήν Αυτοκρατορίαν», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* 1967, σ. 41-44.

— «Στρέφωμεν ευλαβώς την σκέψιν μας προς την μνήμην των Νεομαρτύρων της Θεσσαλονίκης», *Ελλάς-Ισραήλ* Δ/38 (1962), σ. 12-14.

Σιμπή, Μπαρούχ, «Ματιές στην ιστορία των Εβραίων της Θεσσαλονίκης», *Χρονικά*, 4 (1977), σ. 17-19.

Σφενδόνη, Νικ., «Η μεγάλη πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης κατά τον Α' παγκόσμιο πόλεμον», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον*, 1963, 199-205.

Τουσίμης, Γιώργος, «Η έλλειψη αρχιραβίνου στην εβραϊκή κοινότητα Θεσσαλονίκης κατά το Μεσοπόλεμο και οι συνέπειές της», *Ίστωρ* 2 (1990), σ. 109-120.

Χαμουδοπούλου Χ.Α., *Οι Ισραηλίται της Θεσσαλονίκης*, Αθήνα 1935, 48 σ.

Χριστοδούλου, Γ., «Οι Ισραηλίται της Θεσσαλονίκης», *Χρονικά* 70 (1984), σ. 29-30.

Εργασίες και άρθρα ανωνύμων

Εισαγωγή εις το οικογενειακόν δίκαιον των εν Ελλάδι Ισραηλιτών, Θεσσαλονίκη 1934.

«Η ιστορία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, Μητρόπολις του Ιουδαϊσμού», *Ελλάς-Ισραήλ* Δ/38 (1962), σ. 19-27.

Καταστατικόν Ισραηλιτικής Κοινότητος Θεσσαλονίκης, [Θεσσαλονίκη 1970-6].

Στοιχεία της ιστορίας της Ισραηλιτικής Κοινότητος Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1978, 48 σ.

«Το χρονικό της εξοντώσεως των Ισραηλιτών της Θεσσαλονίκης», *Χρονικά* 7 (1978), σ. 9-11.

«Η ελληνική ορθόδοξος Εκκλησία και η ηγεσία του ελληνικού λαού διαμαρτύρονται για τους διωγμούς των Εβραίων της Θεσσαλονίκης», *Χρονικά* 7 (1978), σ. 16-17.

«Εβραίοι της Θεσσαλονίκης που διακρίθηκαν σε διάφορους κοινωνικούς τομείς», *Χρονικά* 70 (1984), σ. 32-41.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Armistead, Samuel G. – Joseph H. Silverman, «Algo mas para la bibliografia de Yacob Abraham Yona», *Nueva Revista de Filologia Hispanica* 17/3-4 (1963-4), σ. 315-337.

Attal, Robert, *Les Juifs de Grèce. De l'expulsion d'Espagne à nos jours. Bibliographie*, Ιερουσαλήμ 1984.

Besso, H.V., «Ladino Books in the Library of the Congress», *Hispanic Foundation in the Library of the Congress* 7 (1963).

Bowman, Steven, *Towards a Bibliography of Greek Jewry*, Αθήνα 1973.

— «Οι Εβραίοι στην Ελλάδα την εποχή του Πολέμου. Κριτική Βιβλιογραφία: Επιλογή», στο *Η Ελλάδα στη Δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση. Βιβλιογραφικός οδηγός*, Χ. Φλάισερ – Σ. Μπούμαν, Αθήνα 1984.

Bunis, David, *Sephardic Studies. A Research Bibliography Incorporating Judezmo Language, Literature and Folklore and Historical Background*, Νέα Υόρκη και Λονδίνο, 1981.

Carpi, Daniele-Aldo Luzzato-Moshe Moldavi, *Biblioteca italo-ebraica: bibliografia per la storia degli Ebrei in Italia 1964-1973*, Ρώμη 1982.

Chaneles, S., «The Destruction of the City of Salonica in August 1917», ανακοίνωση στο *10th International Congress on Social Defence*, Θεσσαλονίκη, 28 Σεπτ. – 2 Οκτ., 1981, αδημοσίευτο.

Friedman, Philip, «The Jews of Greece During the Second World War (A Bibliographical Survey)», *The Joshua Starr Memorial Volume*, Νέα Υόρκη 1953, σ. 241-48.

Friedman, Saul, *A Handbook of Holocaust Literature*, Γουέστπορτ, υπό έκδοση.

Hassan, Jacob M., «Bibliografia de publicaciones judeoespañolas aljamiadas: Fondo Molho» *Proceedings of the Fifth World Congress of Jewish Studies*, 4 (1972), σ. 45-53.

Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο, «Βιβλιογραφία για εβραϊκά θέματα», *Χρονικά* 79 (1986).

Kitroeff, Alexandros, «The Jews of Modern Greece: A Bibliography», *Modern Greek Society*, 14 (1986), σ. 3-52.

Lopes Dias, José, Joao Rodrigues de Castelo Branco, Amato Lusitano: (Resumo bibliografico), Λισαβόνα 1952, σ. 16 (ανάτυπο από το *Imprensa Medica*).

Studmund, Michael, *Bibliographie zum Judenspanischen*, Αμβούργο 1975, σ. 148.

Sanches Romeralo – Antonio Samuel G. Armistead – Suzanne H. Petersen..., *Bibliografia del Romancero oral*, 1, Μαδρίτη 1980 [για τη Θεσσαλονίκη: 1609, 1612-1616].